

ЧИ НЕ ЗАКІНЧИТЬСЯ ШЕВЧЕНКІВСЬКА ЛІНІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ?

ПОГЛЯД

У той час, як політики вершать свої справи у верхах, українським інтелектуалам не гріх подумати над життєво важливою проблемою — проблемою української нації та українського шляху.

Як відомо, поняття української нації було сформоване століттями боротьби й набрало сучасного вигляду після того, як його озвучили Тарас Шевченко, а згодом цілий ряд видатних українських діячів. Увесь український “іконостас”, який частково відтворений сьогодні на гривнях, а ще більше в ментальності справжнього українця, апелює до цього розуміння українства й української нації, що невід’ємні від панування в країні української мови та української культури.

Однак під час Помаранчевої революції кінця 2004 р. ми побачили явища, які ставлять із ніг на голову всі змагання українців багатьох поколінь. У вирішальний момент на захист Ющенка, який був абсолютним лідером українського Заходу, стали мільйони так званих “російськомовних” українців. І це, можна сказати, було в якомусь сенсі вирішальним для Ющенка, політика, що проголосив себе національним лідером.

Продовження читайте на с. 4

Канів, березень. 191-ша річниця з дня народження і 144 роки з дня смерті Великого Кобзаря. Фото Г. Оборської

И мене в світі великий
В світі волюнтії новій
Незабудете пам’яті
Незмиє тихим словом.

М. Шевченко

Георгій ФІЛІПЧУК:

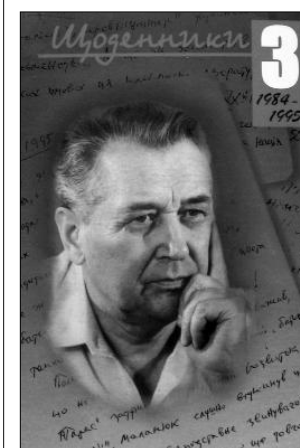
“Влада, освіта й наука, інтелігенція і політичні партії, громадськість мають гідно скласти іспит на духовну й державницьку зрілість щодо спроб ревізії Конституції, введення офіційної двомовності”.

Стор. 7

Олесь ГОНЧАР:

“Таке враження, що Україну цілеспрямовано нищать. Промзоною облягли

Тарасову гору, збираються затопити Козацькі Могили... А як планово, рік за роком нищили українську мову — одну з найкращих європейських мов...”

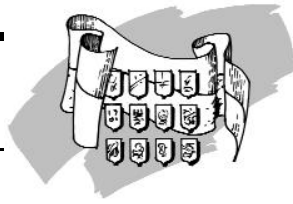
Стор. 8–9

Леонід ГОЛОЦВАН:

“Я виконав свій моральний, духовний, патріотичний і поетичний обов’язок перед Україною та Аргентиною”.

Стор. 15

Закінчення. Початок у ч. 9 за 2005 р.

Але, як видно з післямови, переклади книг робив священник Дем'ян Наливайко.

Першою виданою книгою був «Октоїх», але Михайло Максимович першим дерманським виданням вважав «Діалог альбо розмова про православну і справедливу віру». На його думку, ця книга надрукована в 1603 році, але, на превеликий жаль, вона не збереглася. Тому вважаємо саме «Октоїх» першим дерманським виданням. Його друк розпочався 12 квітня 1603 року, а закінчився 12 вересня 1604 року. Книга, як зазначено тут, виїшла «в спільножитному монастирі Дермані, коштом і накладом монастирським».

Передмову до книжки видано церковнослов'янською та українською мовами, післямову підписав «Даміан недостойний пресвітер». Нижче того підпису зазначено ініціалами й технічного друкаря «І. Ф.», але чие ім'я стоїть за ними — невідомо, можливо, це син першодрукаря Івана Федорова. «Октоїх» надруковано на якісному папері, 326 аркуші, друк у дві фарби. Є гравюри: герб князя Костянтина Острозького, дві ілюстрації, заставки, кінцівки, ініціали.

Склад видання: вірш на герб Костянтина Острозького, вірш «Кресте господствуй днесь...», «Предословіє указательно, кий розум содержит в себе книга сія», українською мовою «Передмова указуючи що за розум замикаєм в собі тая книга» та «Свитилни воскресни и стихири Євангельські творіння Кир Льва Деспота», «Троични постная».

Під час друку «Октоїха» сталася сумна подія: помер син князя Костянтина — князь Олександр Острозький — надія українського православного народу.

Про це в післямові Дем'яна Наливайка сказано так: «В літо 1603-те, місяці грудні, 2 дня представився благочестивий князь Олександр, воевода волинський, син благовірного князя Костянтина, і великий плач, і сум батьку і рідним залишив, найбільше ж християнам, всі ж бо бачили в ньому допомогу і захист у бідах і гоніннях, що потрясають Христову церкву».

Окремим виданням Дерманської друкарні була книга «Лямент дому княжат Острозьких над земним з того світу ясне освещеним княжатем Олександром Костянтиновичем княжатем Острозьким, воеводою волинським», скорочено «Лямент». Надруковано десь після 12 грудня 1603 року. Десять аркушів. Титул у складеній рамці. Є гравюри: герб Костянтина Острозького, зняряддя мук Христа. Автором «Ляменту» був священник Дем'ян Наливайко. Вказана на титульному аркуші дата 2 грудня 1603 року — це не час видання, а час смерті Олександра Острозького. «Лямент» опубліковано, ймовірно, 2 лютого 1604 року в зв'язку з захороненням князя Олександра.

Наступною книгою Дерманської друкарні був «Лист Мелетія святішого патріарха Олександрійського до волебного єпископа Іпатія Потія». Книга побачила світ 6 лютого 1605 року. Цього листа ще 1599 року з грецької на українську мову переклав Іов Борецький, пізніший митрополит Київський, його бачимо в час друку того документа в Дерманському монастирі. Передмову до «Листа» також написав священник Дем'ян Наливайко.

Книга нараховує 41 аркуш. Титули в дві фарби. Гравюри: герб князя Костянтина Острозького, заставки, кінцівка. Вірш на герб ук-

ДЕРМАНЬ

раїнською мовою з підписом Дем'яна Наливайка, його ж передмова «До того хто будет читати. Ласкавий читальнику того листа...» На останній сторінці зазначено, що лист написано в Єгипті 15 жовтня 1599 року, під цим чотиривірш про те, що цей лист перекладено «Борецьким, надер Аполлови коханим і в Парнассена лоне муз вихованим». Текст листа друковано українською літературною мовою.

На цих відомих історичній науці трьох надруках, напевно, і скінчилася праця дерманських друкарів із невідомих причин, як зазначає професор Іван Огієнко. Князь Костянтин Острозький перевів її назад до Острога десь у 1605 році.

Історик Іван Каманин висловив думку, що Дерманську друкарню архимандрит Ісаїя Балабан за дозволом князя Януша Острозького продав до Києва.

У кінці 1607 року на прохання князя Костянтина архимандритом Свято-Троїцького монастиря в Дермані став племінник Єпископа Львівського Гедеона Балабана — Ісаїя Балабан — «блюститель» Львівської єпископії, і став він на землях князя будівничим монастирів. Князь Костянтин мав у своїх маєтках 20 монастирів та більше 600 храмів. У 1627—1633 рр. ігуменом Дерманського монастиря був автор відомої «Граматки» 1619 р. — Мелетій Смотрицький, який у тім монастирі й похований.

З ласки Божої з Дерманської друкарні взяв наш український православний народ Волині й цілої України розгорнену книжку розуму і знань святого українського православ'я з рук свого духовного ангела — боголюбивого князя Костянтина Острозького, щоб віками напувати свою спраглу душу Христовою наукою.

ДЕРМАНЬ — ЦАРИЦЯ СІЛ ВОЛИНИ?

Видатний український письменник Улас Самчук, уродженець Дермані, назвав її царицею сіл Волині. Дермань у його часи була найбільшим сільським поселенням історичної Волині, зі сталим патріархальним українським селянським життям, де на першому місці стояла праця на землі, з якої і для якої тут жили. Ще славилася Дермань високою національною свідомістю — у визвольних змаганнях за волю України 1942—1952 рр. своїм життям заплатили сотні її жителів. Дала вона Україні та світові Уласа Самчука, Бориса Тена та багато інших постатей.

Але то була Дермань Уласа Самчука, його часу, його уяви. А є ще Дермань, про яку він міг лише здогадуватися на чужині, в далекій Канаді.

Дермань другої половини 40-их рр. — це кривава рана в серці України, історичної Волині. Енкаведистський терор скосив найкращий цвіт села. Одні загинули в УПА, інші — в концтаборах і тюрмах московсько-більшовицької імперії, ще інші, національно-свідомі, заповнили своїми тілами дерманські криниці, яких у підступний спосіб у своїх нічних звірячих вправах знищили беріївські кати під виглядом бійців УПА з тризубами на кашкетах. Найстрашніше те, що московсько-більшовицькі спецбойовики нищили українських патріотів, підпільників, оголошуючи їх сексота-ми. Тим самим збурювали, приголомшували родини. Щоб витравити у людей національну пам'ять, 1946 року Дермань перейменували на «Устенське».

Такої Дермані не знав Улас Самчук, та й у його уяві не могла

постати в такому кривавому тлі його цариця: палена, катована, розкуркулена, нищена фізично й духовно — смерть на смерті, насильство на насильстві.

Вперше прийшов я до Самчукової «цариці» 24 червня 1996 року, щоб доторкнутися душою і розумом до її минулого. Вразила краса навколишньої природи. Горбиста місцевість, білі хати в садах, велич монастирських будівель, місцеве кладовище-пантеон із давньою каплицею Св. Онуфрія, перенесеною сюди з гори Круча 1856 року. Мав я тоді багато зустрічей у монастирі з ігуменею Веронікою, вчителями школи, національно-свідомими патріотами з Руху.

Із того часу минуло сім років. Вересневого недільного дня вирушив я знову до Дермані в свою наукову подорож, щоб ще раз оглянути те, що залишилося від Самчукової «цариці», а найголовніше — зібрати на місці дані про Дерманську друкарню 1602—1605 рр.

Нічний потяг привіз мене до станції Здолбунів, а звідти, сказав би Улас Самчук, «рукою подати до Дермані». Насправді — не так. Після довгого чекання сідаю до буса, який їде до села через Верхів. Дорога в цей осінній сонячний день справді нагадує Самчукову: «Поля, одно за одним, відкриваються, мов сторінки чудової книги...» А за селом Верхи з його знаменитим озером-ставом дорога піднімається все вгору і вгору: неможна, з вибоїнами, крутизна. Але цю ахіллову п'яту волинських сільських доріг компенсує чудова пісн. в осін-

ву в центрі Дермані. Найперше, що мене цікавить, — монастир Св. Трійці та його дзвіниця — вежа, в якій і примістив 1602 року свою друкарню Дем'ян Наливайко — її управитель і, напевно, з волі князя Костянтина Острозького — власника обителі й села.

Оглядаю вежу-дзвіницю. З її 34-метрової висоти простелилися навкруги дерманські й навколо-дерманські краєвиди. Так сказав би Улас Самчук: «...зупиняєтесь, здійсмає капелюх і глибинно вітаете цю царицю волинських сіл».

Просторі зали вежі-дзвіниці цілком надавалися для друкарської справи, і ця думка дуже глибока в місцевих переказах, які я мав можливість тут почути. Заглядаю в кожен куточок монастирського подвір'я. Ігуменя Вероніка повністю відбудувала зруйноване московсько-більшовицькими атеїстами монастирське господарство, будівлі, храм Св. Трійці.

Нині в монастирі близько 30 черниць і послушниць. Вони співають у монастирському храмі, збирають пожертви. Тут під час служби Божої не чути українського слова, служби правлять ченці з Межигірського монастиря церковнослов'янською московською вимовою. Тут культивується патологічна ненависть до України, до української Церкви, байдуже до якої — УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ. Ці новітні варвари в чернечих рясах, вірні слуги московського церковного імперіалізму, викинули з храму меморіальну таблицю з барельєфом Мелетія Смотрицького (1572—1633) — колишнього ігумена василіанського монастиря, відомого автора «Граматки» 1619 року, письменника, полеміста, похованого в крипті під монастирською церквою.

Згодом дізнаюся, що цю наругу вчинили над пам'яттю великого українця не без згоди місцевого керівництва. Питання про наругу над пам'яттю Мелетія Смотрицького піднімав і голова Верховної Ради Володимир Литвин. Рівненські посадовці заметушилися — і швидко заспокоїлися. Нині меморіальна дошка Мелетію Смотрицькому як зайва... опинилась у кімнаті-музеї Уласа Самчука.

Іду до будинку, в якому далекого 1897 року народився знаний Микола Хомичевський — Борис Тен. Батько його — священник, мати — вчителька. У його життєпису — навчання в Дермані, Клевані, Житомирі, посада настоятеля Свято-Софіївського собору в Києві та церкви Св. Петра й Павла на Подолі УАПЦ, московсько-більшовицькі концтабори й тюрми. Помер у Житомирі 1983 року. Його переклади Гомера, Арістофана, Есхіла, Шіллера, Гете, Міцкевича, Шекспіра довго служитимуть вдячному українському читачеві.

Неширокою мощеною вулицею піднімаюся до місцевого кладовища-пантеону, на якому серед могил височіє церква-капличка Св. Онуфрія — оригінальна пам'ятка волинської монументальної дерев'яної архітектури. І хоч сама церква-капличка не належить до монументальних споруд за розмірами, її просторі неповторні архітектурні лінії і форми — все, що залишилося від величного прадавнього храму Св. Онуфрія на горі Кручі, з якої її перенесено сюди й перероблено на храм-капличку. Оглядаю могили, в яких тлінні останки 55 замордованих у 1943 р. жовчани й поляками, далі — могили 5 юнаків, забитих поляками ще вересні 1939 року, підхожу до могили відомого повстанського командира Гончаренка.

Завдяки депутатів Василю Червонію могилу прикрашає величавий пам'ятник із чорного мармuru. На ньому напис: «Тут спочиває генерал-хорунжий УПА, шеф головного штабу УПА — Північ на Волині та друзі по зброї». Всі ці перелічені могили з гарними мистецькими пам'ятниками, квітами добре доглянуті саме завдяки парафіянам храму Св. Онуфрія.

Тут, на цвинтарі-пантеоні, і могила дисидента Мілетія Лахмана, виключеного зі Львівського університету в часи Леоніда Брежнєва за так званий «український буржуазний націоналізм» і повішеного в місцевому кар'єрі.

Цвинтар-пантеон на горі з церковною капличкою Св. Онуфрія гарно доглянутий, і в цьому велика заслуга настоятеля та вірних. Стежкою йдемо до Дерманської гімназії, в якій є музей Уласа Самчука.

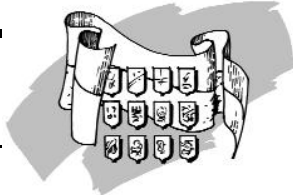
Його директор — Федір Єфімчук коротко розповідає історію цього закладу. Музей з дня його заснування, 12 лютого 1995 року, відвідало 7 тис. екскурсантів.

Серед відвідувачів музею в книзі відгуків знаходжу імена Любомира Пирога, Оксани Білозір, Івана Біласа, Михайла Ратушного. Слава Стецько залишила такі свої думки: «Дуже радію, що могла відвідати музей великого сина України Уласа Самчука. Хай же він стане центром виховання нашого славного минулого для української молоді й захопить для творчості свого народу».

Гідні побажання великої України!

● **Володимир РОЖКО**, історик-архівист, м. Луцьк

На фото: келії та вежа-дзвіниця монастиря Св. Трійці в Дермані.

НЕБАЙДУЖІ РОЗВІДКИ

Скульптурна шевченкіана Івано-Франківщини нараховує близько 150 пам'ятників і пам'ятних дощок, а це найбільше з усіх областей України, хоча в наших краях, на жаль, поет ніколи не бував. Пам'ятники поету оберігалися і захищалися від різних окупантів.

Первістком прикарпатської скульптурної шевченкіани був, очевидно, пам'ятник поету біля Сокильської скелі, яка височіє над Черемошем між селами Тюдів і Великий Рожин Косівського району. Місцеві краєзнавці на основі зібраних матеріалів переконують, що згаданий обеліск був споруджений у річницю смерті поета в 1862 році. Це один із перших пам'ятників поету в Україні.

У роки Першої світової війни австро-угорським військам необхідно було розширити дорогу в горах. За проектом обеліск Кобзареві потрапляв під знесення. Дізнавшись про це, десятки селян під керівництвом каменяра В. Марчука за допомогою колод і примітивного риштування пересунули шестиметровий пам'ятник на п'ятнадцять метрів убік від дороги.

Полякам, які 1919 року окупували Прикарпаття, були не до душі виступи гуцулів біля пам'ятника Кобзареві, й у 1930 році вони знищили цю цінну народну реліквію. Та знищити людську пам'ять не вдалося. У 1990 році тут встановили новий пам'ятник великому Кобзареві.

Широко відзначалися на Прикарпатті 50-річчя з дня смерті та 100-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка. Ювілейні комітети поширювали тоді серед мешканців краю медаль із зображенням поета роботи галицького скульптора М. Паращука, нагрудні значки з портретом Кобзаря. А український скульптор із Полтавщини М. Гаврилко, який із 1910 року проживав у Болехові, створив тут портрет-плоскорізьбу поета. Місцева торговельна кооперация "Надія" власним коштом відливала це барельєфне зображення Т. Шевченка й масово поширювала серед жителів Галичини. Пізніше М. Гаврилко виконав барельєф-медальйон Кобзаря, що поширювався в багатьох екземплярах майстернею львівського професора, уродженця міста Долина І. Левинського. Декілька років тому один із краєзнавців Прикарпаття виявив печатку війта села Заріччя Надвірнянського району з 1910 року, на якій зображено портрет Т. Шевченка. Цей випадок — унікальний і свідчить про надзвичайну популярність поета серед населення краю.

Виявом палкої любові прикарпатців до великого Кобзаря є численні пам'ятники в містах і селах краю, що були споруджені здебільшого самодіяльними митцями переважно в 1911 і 1914 ювілейних роках на зібрані народом кошти. Тоді у Львові існувала навіть спеціальна скульптурна майстерня "Достава", в якій виготовлялися невеликі, менші від натурального розміру статуї поета з бронзи, розраховані для встановлення на підвищених місцях.

1911 року, зокрема, було споруджено пам'ятник Т. Шевченкові в селі Вовчинці біля Станіславова (Івано-Франківщина). Він був знищений у роки Першої світової війни, але мешканці села згодом від-

ШЕВЧЕНКІАНА ПРИКАРПАТТЯ

будували його. У радянські часи з пам'ятника був знятий хрест і частина надписів. У сучасному відреставрованому вигляді цей пам'ятник нагадує піраміду, складену з брил каміння, завершену хрестом і відновленим текстом. У верхній її частині вмуровані барельєф поета і дошка з написом: "В 50 річницю смерті Тараса Шевченка. 1861—1911."

*Учітєся, брати мої,
думайте, читайте,
і чужому научайтєся,
й свого не цурайтєся!"*

У серпні 1912 року з'явився пам'ятник Кобзареві в Надіївці Долинського району з барельєфом поета та написом "Тарасови Шевченкові в 51 р. смерті. Тов. "Січ" в Надіївці. 1912". У 1976 році його реконструювали.

У 1914 році Прикарпаття, як і вся Галичина, урочисто святкувало 100-річчя з дня народження Т. Шевченка. У березні того ж року в Городенці, Путятинцях Рогатинського району та Станіславові йому були відкриті меморіальні дошки. На останній — напис: "Кобзареві України Тарасови Шевченкові. 1814—1914". Над нею був також бюст поета роботи українського скульптора Г. Кузнецовича, який було знищено у роки Першої світової війни. У 1989 року тут встановлено нове погруддя Кобзаря роботи скульптора М. Тимківа.

У 1914 році урочисто відкрили

ку, яка нагадує жителям та гостям міста про цю подію.

Мешканці Косова висипали над річкою Рибницею високий курган і встановили на ньому п'єдестал із бюстом поета роботи скульптора М. Гаврилка. У 20-ті роки пам'ятник пошкодили польські шовіністи. Відновити його взявся простий косівський каменярь М. Юсипчук. Він виготовив п'єдестал, а митець А. Коверко — бюст поета. Урочисте відкриття відновленого пам'ятника відбулося в серпні 1928 року. На ньому прикріплено мармурову дошку з написом "Тарасови Шевченкові. В столітні роковини уродин. Гуцульщина. 1814—1914—1928".

Своєрідною формою вшанування на Прикарпатті пам'яті Т. Шевченка були так звані Шевченкові могили, що їх насипали жителі краю. За зразок служила могила поета в Каневі, малюнки якої широко розповсюджувалися у Галичині. Збиралися сотні, а іноді й тисячі людей до одного села, возили й носили каміння, землю і насипали великі могили від трьох до шести метрів заввишки. Потім обкладали їх дерном, обгороджували штахетами, обсаджували квітами й деревами. Василь Стефаник так описував насипання цих пам'ятних могил: "Сипали другі села на пам'ятку та і ми. Клопіт такий був, бо старі не пускали вдень сипати, бо робота на полі, а ми змовились і сипали ночами: одні кінями, другі тачками, інші лиш рискалями. Таку могилу насипали, як дзвіниця... Як ми її досипали, то світало, роса нас припала, і ми посідали довкола, бо ноги боліли. А старший син Маріїн виліз на сам вершечок та й так ладно говорив до нас, що з цієї нашої могили будемо дивитись на велику могилу на Україні, щоби ми всі були одної мислі. Дивився так довго, наче б поправді на зорях бачив Україну. Потім ми повставали і співали ... пісні".

На світліні, що збереглася до нашого часу, бачимо й самого В. Стефаника на такій могилі в селі Вовчківці на Снятинщині. Він стоїть на вершці поруч із національним українським прапором із піднесеними руками й промовляє до селян.

Слід згадати й про те, що В. Стефаник у 1903 році побував на Наддніпрянській Україні з нагоди відкриття в Полтаві пам'ятника І. Котляревському. Тоді ж відвідав і могилу Т. Шевченка в Каневі. Захоплений краєвидами, що відкривалися йому з Тарасової гори, письменник писав у листі до О. Гоморак: "Я сьогодні побував цілий день на могилі Шевченка. Дніпр долом плине в Чорне море, за Дніпром лівобережна Україна розсілася лісами і степами... Осе ж і місце, звідки я поклонився всій Україні".

У ті роки на честь згаданих ювілеїв Т. Шевченка в ряді сіл і міст Прикарпаття також урочисто поса-

Пам'ятник Кобзарю у м. Коломия

дили дерева, переважно дуби й липи, символічно названі Шевченковими.

В усіх цих заходах во славу Т. Шевченка брали активну участь письменники — наші земляки, зокрема Василь Стефаник, Лесь Мартович, Марко Черемшина, Михайло Павлик, Антін Крушельницький, інші. Вони відкривали свята на честь поета, виступали з доповідями, друкували в газетах і часописах статті про нього.

Образ Т. Шевченка увічнювали й народні майстри. Так, у згаданий період відомий гуцульський гончар П. Кошак виготовляв пічні кахлі з Шевченковим портретом. Одну з них нещодавно виявили в селі Великий Ключів на Коломиїщині.

В умовах польського панування в краї у міжвоєнний період наші земляки продовжували увічнювати пам'ять Т. Шевченка. Зокрема 1923 року пам'ятник поету спорудили в Стриганцях Тисменицького, 1926 року — в Суботові Галицького, і 1934 року — в Балинцях та Усті Стятинського районів. Автором пам'ятника в Усті був скульптор зі Львова С. Литвиненко — автор відомого пам'ятника на могилі І. Франка у Львові.

Цікаво відзначити, що наш земляк, уродженець села Долина Тлумацького району скульптор Михайло Бринський, працюючи в міжвоєнний період у Празі, створив там скульптурні портрети "Шевченко-офортист" і "Кобзар". У 1931 році уряд Радянської України оголосив міжнародний конкурс на проект пам'ятника Т. Шевченкові для тодішньої столиці України — Харкова.

У конкурсі взяв участь і М. Бринський. Під девізом "Галичина" він надіслав свій проект на конкурс до Харкова. Відповідно до умов конкурсу скульптор зобразив Т. Шевченка із заклично піднятою рукою на високому постаменті. Група постатей (кобзар, кріпак тощо) мала символізувати минуле й сучасне України, фігурою жінки біля зображення поета М. Бринський показав безсмертя українського народу, а в постатях західноукраїнських селян — поневолені тоді землі Галичини, Буковини та Закарпаття. Завдяки такому вирішенню пам'ятника він пов'язав образ Т. Шевченка з життям і долею всього українського народу. Журі конкурсу відзначило цікаву композицію М. Бринського другою премією (першої не присудили).

Із великою пересторогою та численними дозволами було відкрито кілька пам'ятників Т. Шевченкові в 1945—1960 роках.

У серпні 1965 року, всупереч волі тодішньої влади, в Шешорах на Косівщині відкрили погруддя Т. Шевченка роботи відомого київського скульптора й колекціонера пам'яток української старовини І. Гончара. Дехто з учасників цього заходу пізніше зазнав переслідувань.

Скульптурна шевченкіана Прикарпаття особливо поповнювалася у кінці 80-их на початку 90-их років. Так, під час святкування 175-річчя з дня народження Т. Шевченка 1989 року в області йому було споруджено близько 20 пам'ятників і встановлено 3 пам'ятні дошки — в Богородчанах, Болехові та Івано-Франківську. Пам'ятники поету тоді були відкриті в селах Насташино, Новий Мартинів та Кінашів

Галицького, Воскресінцях і Джуркові Коломийського, Микитинцях Косівського, Гвізді та Пнівні Надвірнянського районів тощо. До речі, при відкритті пам'ятника поету у Воскресінцях уперше на території краю в новітні часи один із учасників святкового заходу підняв український національний прапор.

У 1990 році пам'ятники Т. Шевченку з'явилися у Сопові Коломийського, Братківцях і Радчі Тисменицького, Заболотові Снятинського районів та інших населених пунктах. Споруджувалися пам'ятники Т. Шевченку й пізніше. Один із них відкритий у 1997 році в місті Калущі. Цікаво згадати й про те, що попередній пам'ятник Т. Шевченку калущани напередодні Дня Незалежності України урочисто передали в дар місту Сімферополь. Так пам'ятник поету з'явився й на землі Криму.

Звісно, більшість пам'ятників Т. Шевченку виконано коштом громад різних закладів, кілька пам'ятників фінансували меценати з далекого зарубіжжя. Український меценат, почесний громадянин Львова, президент фундації імені Т. Шевченка, Всеукраїнського благодійного фонду, виходець із Галичини Василь Іваницький, за діяльну участь й на кошти якого споруджено пам'ятники Т. Шевченку в Аргентині, Парагваї, Бразилії, Львові, Івано-Франківщині, Луганську, Санкт-Петербурзі на запитання, чому в нього виникла ідея спорудити пам'ятник у Севастополі, відповів: "Коли точилися розмови, суперечки, чи ставити пам'ятник Сталіну чи Катерині II, я вирішив, що краще Шевченкові, бо він — об'єднуюча постать для українців". А пам'ятник Т. Шевченкові відкрито в Севастополі з нагоди 12 річниці Незалежності України. Мешканець Нью-Йорка, виходець з нашої області Володимир Войцок своїм коштом збудував п'ять різних пам'ятників. Два з них — Т. Шевченку. Наші країни (а це більше 6,5 тисяч жертводавців) зібрили й переслали близько 82 тисяч гривень на Тарасову церкву в Каневі.

В області безсмертним іменем Кобзаря названо три села: в Галицькому, Долинському та Снятинському районах, чимало підприємств, селянських спілок, кінотеатрів, парків і вулиць.

● **Степан БОЙКО**
Фото **В. ПИЛИП'ЮКА**

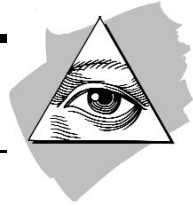

Пам'ятник Кобзарю у м. Надвірна

пам'ятник Т. Шевченкові в Сільці Тисменицького району. Він також був знищений під час Першої світової війни. У 1937 році пам'ятник відбудували, а в 1989 році — реставрували. Пам'ятники Кобзареві тоді були споруджені в Шешорах Косівського, Балинцях Снятинського та Братишеві Тлумацького районів.

Мешканці Коломиї та Косова пішли дещо іншим шляхом. Вони збрали кошти на бюсти Т. Шевченка й замовили їх відомим українським скульпторам.

У Коломиї пам'ятник відкрили в центрі міста 28 травня 1914 року. Однак у роки Першої світової війни він був знищений. Зараз там встановлено пам'ятну анотаційну дош-

Закінчення. Початок на с. 1

Нааявність російськомовних українців-патріотів лише спочатку мене здивувала. Факт: я, як і багато інших українців, тривалий час вважав російськомовних жителів України — росіянами. Як відомо, ознакою належності до нації є, насамперед, мова, якою ти спілкуєшся, думаєш, пишеш (тому що людина може добре знати й іноземні мови). Вона ж дає найбільш вільний доступ до культури (і масової культури), що пов'язана з цією мовою. Усе це формує відповідну ментальність. Правда, то були “українські” росіяни, але то не були українці, хай навіть їхні батьки говорили українською. Вони й формувалися в напрямі “московському”, з любов'ю до всього “московського”, зі зневагою до всього українського, а особливо мови, яку вони ще 30 літ тому вважали мовою села і не приховували свого ставлення. Звичайно, я далекий від того, щоб робити їх повністю відповідальними за таку ситуацію і таке ставлення. Ці люди — мова про мільйони, якщо не десятки мільйонів — були продуктом цілеспрямованої політики радянської влади, що провела методичну русифікацію республік СРСР, а особливо України. Саме поняття “мови міжнародного спілкування” було злочинним за своєю суттю, адже ставило мову одного народу вище від мов інших народів. Я не нагадуватиму, скільки наукових журналів видавалися в радянську епоху українською мовою, від чого мова не виробила термінологічного інструментарію, якою мовою велосся викладання у більшості вищих навчальних закладів України, скільки українських шкіл було в Києві й у Донецьку (в Донецьку одна на понад дві сотні російських), якою мовою розмовляв державний апарат. Усе це було — і людський матеріал, з якого держава може ліпити, що хоче, якщо люди втратили відчуття коренів, виявився податливим.

Тепер скажіть мені: цей величезний контингент, породження радянської епохи — де він? Може, перетворився в покоління 50—60-літніх і майже зійшов із арени? Може, зі з'явою незалежної України виробив іншу ментальність і став українськомовним і прийняв шевченківську концепцію українства як власну? А може, він просто став маргінальним?

Ні, 50—60-літні мешканці столиці, великих і невеликих міст Центру — що вже говорити про Південь і Схід (!), — чий батьки ще були українськомовними, й надалі говорять російською, читають російські газети і книги, не кажучи вже про телебачення. І так само поведуться їхні діти й онуки (в чому також ніби не їхня провина, бо вони виросли в певному середовищі, їм передана певна ментальність і певна, якщо так можна сказати, совкова культура). Єдине, що змінилось у нового покоління за 15 років після СРСР, — це усвідомлення свого проживання в окремій країні, яка не є Росією. Це самоусвідомлення стало основою для формування образу себе як громадянина України, а заодно й основою для українського патріотизму, нехай у певних ситуаціях — як-от футбольні матчі, приїзд чужого співака з Росії, Помаранчева революція.

Щоби було зрозуміліше, наведу характерний лист (один із тисяч), який я взяв з Інтернету в дні Помаранчевої революції: “Я — не революціонер, не радикал, не екстремист. Я простой среднестатистический гражданин своей страны. Хочу повторить это еще раз: СРЕДНЕСТАТИСТИЧЕСКИЙ ГРАЖДДАНИН СВОЕЙ СТРАНЫ!!!! К моему великому счастью я понял это до того, как попытался покинуть СВОЮ РОДИНУ. Теперь я понимаю, что “Я не один”. Теперь я верю, что не имеет значения украинец ты, русский или еврей. Теперь, когда МОЯ страна поёт МОЙ гимн, у меня на глаза наворачиваются слёзы. К сожалению, я не могу быть на Майдане постоянно. Но если МОЕЙ СТРАНЕ будет необходимо, то уверен, что сотни тысяч таких, как я, среднестатистических граждан сделают всё, чтобы наши дети гордились УКРАИНОЙ, как мы!!!! С уважением Андрей, г. Винница”.

Ось я і пропоную розібратися, що це за феномен українського патріотизму і що тут означає слово “український”.

Я пишу цю статтю тому, що вихлюп цього типу патріотизму і сама активізація “російськомовних братів-українців” (чи це не сон? Чи можливе взагалі таке словосполучення?) — мають не лише позитивний бік, як от сильно електоральна підтримка “народного українського лідера”, але й негативний. І чи негатив не переважить у найближчі часи позитив? Чи вчорашні друзі не стануть ворогами, та ще й запеклими?

Поставмо цьому “Андрею” — а з ним і тим мільйонам російськомовних, що робили революцію на Майдані та по всій країні, — питання про українську мову, про місце ук-

ЧИ НЕ ЗАКІНЧИТЬСЯ ШЕВЧЕНКІВСЬКА ЛІНІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ?

раїнської культури, про шевченківське розуміння нації. Чи треба сумніватися, що, ймовірно, ми побачимо на його обличчі незадоволення, як ніби надокучливий комар дзижчить біля вуха нашого захисника Вітчизни. Чи треба сумніватися, що ми, етнічні українці, для цього контингенту давно вже заправані в стереотипи западців, націоналістів, бандер. Так сильно заправані, що Ющенко, ще не ставши президентом, клявся безкінечну кількість разів, що кожен на Україні розмовлятиме “тією мовою, якою хоче”.

Це дещо говорить і про самого народного лідера. Якщо це просто демагогія у бік виборця, а на думці в нього, прийшовши до влади, почати поступову, але невідступну й достатню вольову українізацію держави України, — то честь йому і хвала. Але з таким же успіхом ми можемо вважати, що народний лідер не збирається проявляти тут вольових зусиль і його слова цілком щирі (дорежно згадати і про його зовсім не “західне” походження, і про досить характерне для нього, в синтаксичному плані, володіння українською мовою).

Дорежно звернутися до вже згаданого прикладу Франції. Франція дуже нагадує сучасну Україну, але, в той же час, вказує на провал, що стався у нас. У Франції сформувався таке поняття нації, що французом себе може назвати будь-хто, отримавши французький паспорт. Тому ми бачимо чорношкірих і жовтошкірих “французенок”, “французів”-арабів тощо. Причому в самій Франції “лапки” тут не вживаються, бо це було б образою і посяганням на права людини. Усі ці французи — як правило, справжні патріоти Франції. У Франції відбулася дифузія поняття громадянства й національності. Згадаймо, що в СРСР усе ж були “радянське громадянство” і “національність”; правда, був курс на вироблення “нової спільності — радянський народ”, але цей задум не був доведеним до кінця. Його результатом виявився не радянський народ, а так званий “гомо советікус”, або “совок”. До того ж, зазначимо, навіть радянські ідеологи не посміли зачіпати “національність” і говорили не про “радянську націю”, а саме про “радянський народ”.

Тепер подивимось, як це все прикладається до сьогоденної України. Під час Помаранчевої революції було не раз заявлено, в тім числі устами прихильників “народного лідера”, що в результаті “всенародної” підтримки демократичного вождя в Україні сформувалася, нарешті, “єдина політична нація”. Ця теза повсюдно розмножується. Однак чи вона коректна?

Було б правильно сказати, що на сьогодні в Україні формується не нація, а саме народ, щось на зразок радянського народу. Поки ми не розведемо цих понять — “громадянство”, “народ”, “нація” — доти не зрозуміємо ні логіки розвитку подій, ні небезпек, які на нас чекають (як на мій погляд, це великі небезпекі). Події Помаранчевої революції насправді показали, що сформувалася певна спільність, яка може називатися українським народом, — як ми колись називали громадян СРСР радянським народом.

Складність полягає в тому, що ми, етнічні українці, під “українським народом” розуміли щось зовсім інше. І ми повинні чітко роздивитися цю різницю, щоб принаймні не дати нас самих заплутати. Почитаймо Шевченка, коли він звертається до України, до народу — й побачимо, що він має на увазі саме націю. Для Шевченка, для Франка, для Лесі Українки, для Донцова, для Грушевського, для Коновальця, для Василя Симоненка й Ліни Костенко — для цілої плеяди представників української культури й національно свідомої політичної еліти український народ був синонімом української нації. Що ж відбувається? Чи це не свідчення того, що ментальність етнічних українців, які якраз і виростили ідею України як незалежної держави, нав'язується зовсім інший дискурс, який є породженням зовсім іншої, не нашої ментальності?

В українській ментальності український патріотизм означає зовсім не те, що він означає для “Андрея”. Зверніть увагу, як він називає Україну — “моя страна”. Це не випадково (“мой адрес не дом и не улица, мой адрес Советский Союз”). Навряд чи етнічний українець назвав би так Україну (ось вам і принципова різниця ментальностей). Чи іс-

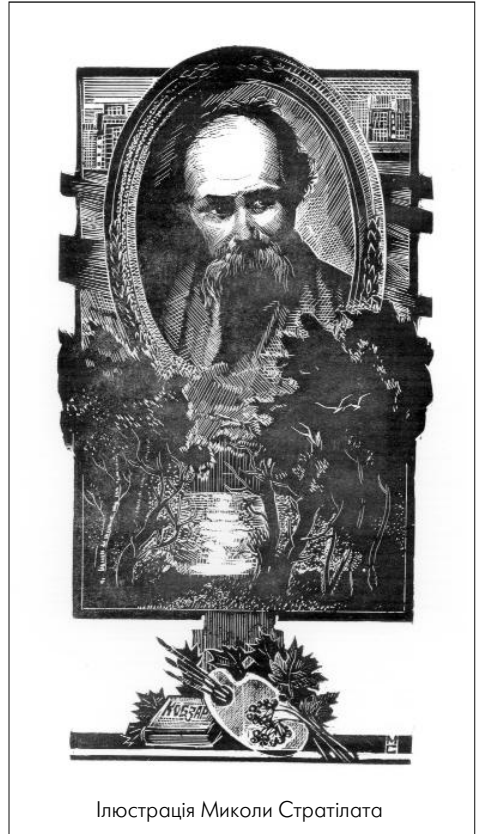
нує для цього нового патріота і для мільйонів йому подібних наша, етнічних українців, Україна? Якби існувала — він би не говорив і не писав російською мовою. Його почуття щирі, але це почуття громадянина України, якого заїло, що могутній сусід намагається навести порядки в його державі. Така позиція “російськомовних” ніби не може не втішати етнічного українця — адже це нежданий спільник, причому численний, у боротьбі з російським імперіалізмом. Але — спільник лише до певної межі. До тієї, де йому нагадають (якщо нагадають), що він живе в Україні й час йому поставити в центр уваги українську мову й українську культуру. З цієї миті він перестане бути вашим спільником і підніме страшний крик на тему прав людини. І співчуття Росії (а воно безперечно з'явиться) буде для нього бальзамом на рану.

Франція, незважаючи на всю схожість з Україною, нам вказує на провал української ідеї, бо у Франції поняття громадянства і нації збігаються не просто так, а тому, що французька мова і французька культура є *материнськими*, вони домінують у всіх сферах життя і є обов'язковим набутком будь-якого француза, а володіння мовою і досконале знання культури — умови отримання громадянства. Чорношкіра дитина змалку вчиться у французькій школі, де вбирає весь масив *французької* культури. Тому немає жодних заперечень, що така дитина, сформувавшись у лоні французької культури, є *насправді* французом (має французьку ментальність). Тоді вже не мають значення ні колір шкіри, ні походження. Так само підходять до питання нації і євреї: спільна віра, мова, ментальність — є основою для того, щоб вважатися євреєм (походження грає роль, але, передусім, у силу того, що батьки-євреї передають дітям традиції, світовідчуття, ментальність).

Що ж маємо в Україні? Нічого подібного. Чи “Андрей” читає, затамувавши подих, вечорами Шевченка? Чи захоплюється подвигами УПА? Чи їздить поклонятися козацьким кісткам? Чи він патріот України? Ні, не тієї, яку він вважає сьогодні своєю “страною”, а тієї України (України-неньки), яка живе серці *справжнього* українця.

Слово сказано, — і треба довести мову до кінця. І назвати речі своїми іменами. Хто є українець, а хто — ні. Хто за духом, а хто за паспортом (то чи він має право називатися українцем?). У нас відбирають, уже майже відібрали не лише такі вислови, як “український народ”, “український патріотизм” (тим, що зафіксували ці вислови із зовсім іншим значенням) — у нас майже відібрали зміст самого слова “українець”. “Я українець!” — говорить киянин, який принципово не хоче (хоча може) говорити українською мовою, принципово не читає книжок українською (а лише російською) і взагалі “кладає” на всіх ваших “квіток-основ’яенок”, вважаючи українську культуру нецікавою, другою, хуторянською, вивчаючи її хіба що заради галочки за шкільною програмою. Але якщо ти українець — то будь ним: говори українською мовою, перш за все. І тягнися до української культури, люби її, шукай у ній прихистку й точки опори, як шукає дитина опори в рідному та близькому. Ні, це для нього не рідне й не близьке: воно для нього було, є і буде далеким. Бо то люди іншої ментальності, з іншими, сформованими ще радянською епохою, установками й іншим, не українським світоглядом. І вони хочуть узяти в нас усі слова з коренем “укр” і наповнити їх своїм смислом. Вони це роблять і зроблять. Тільки де тоді будемо ми, етнічні українці, вкотре одурені?

Цю статтю я писав із думкою про майбутнє української мови, української культури в Україні. Чи не буде так, що, взявши зовнішні атрибути від тогорті поколінь етнічних українців (назву країни, “народу”, гімн, прапор, ламана — чи й не ламана — мова держслужбовців перед камерою), створять *зовсім не українську державу*, в якій українська мова й українська культура будуть *фактично* маргінальними, другорядними. Чи не є так сьогодні і чи не буде так, зважаючи на вихід на арену під час Помаранчевої революції мільйонних мас “російськомовних” завтра? Як може бути наклад книги сучасного українського письменника — 1 тисяча? Це сучас-

Ілюстрація Миколи Стратілата

ний наклад для таких країн, як Естонія, з населенням в 1 млн., а не для країни в 47 млн. Нормальний наклад книги сучасного письменника у Франції, де приблизно стільки ж населення, як в Україні, — 10 тис. примірників. Рядовий бестселер — кілька сотень тисяч. Де такі накладки книг українських авторів в Україні? Це говорить про одне: в який глухий кут загнана українська культура і яке її становище в державі. Чи “народний лідер” розуміє ці всі проблеми і чи, отримавши владу, почне українізацію (без якої українська нація просто розчиниться в “українському народові” як простій спільноті за принципом громадянства, а не культури)? Чи готовий він відповісти на “крик і вой”, що здійснуться зі всіх сторін? Чи він патріот України в значенні, в якому це слово вживає “Андрей”, а чи в шевченківському? Чи помітили ми в ньому справжній шевченківський біль за примнену українську мову й культуру? Біль, який дозволить би зігнорувати істеричні протести тих, хто не хоче й не бажає знати “хохлацкогo язика и хохлацкой культуры”? І не піддатися на лицемірні заклики поважати права людини (ніхто не говорить про різкі, швидкі методи — а про обережну, проте достатньо послідовну, вольову довгострокову політику).

А якщо ні, тоді перемога “народного лідера”, підтриманого “російськомовними”, — то хіба що лише нова, дещо сприятливіша (чи так?) платформа для подальшої боротьби. Усе за та ж, шевченківська, а не безлику Україну. Бо бачиться Україна без нації, Україна “Андрейів”, чия культурна визначеність і ментальність — щось на зразок білоруських росіян (чи російських білорусів). Зрозуміло, що в державі Україна в усіх сферах має панувати українська мова та українська культура, які є носіями особливого світовідчуття й особливого способу думання, чим Україна буде цікава світу. Як панує французька мова й культура у Франції, німецька — в Німеччині, чеська — в Чехії, польська — у Польщі. І УПА має бути визвольною армією, а її воїни — визволителями і героями. Але поки що для “Андрейів” це — “бандери”.

В етнічних українців є сформована чітка система культурних й історичних цінностей. Але поки що ця система не стала загальнодержавною — поки що вона несе на собі всі ознаки маргінальності. Поки ми не маємо України, про яку мріяли всі, хто цю ідею виплекав. Поки що ми маємо гібрид держави із *зовнішніми* ознаками української держави, в якій усе ще панує мова й культура (а щонайбільше масова культура) чужої держави. Українська держава може, але не хоче проводити українізацію, з якої навмисне зробили пугало (*щоб нікому не спало на думку її проводити*). Перспектива, яка нас чекає, — подальша маргіналізація української культури й української ідеї, аж до її повного розчинення в безкультур’ї суспільства масового споживання (вже сьогодні київським школярам важко читати літературу українською мовою, вони звикли до російської). Так може закінчитися шевченківська лінія в розумінні української нації. Україна може відмерти й перетворитися в архів. Але виграє від цього та держава, мова якої буде в Україні панівною. Бо мова — шлях до душі.

• **Ярослав МЕЛЬНИК,**
Київ—Париж

ПРОПОЗИЦІЯ

ЯК ЗМІНИТИ ЗМІ

Робити це необхідно дуже швидко, — наївно сподіватися, що ЗМІ зміняться самі, тишити себе ілюзіями й видавати підфарбоване “під оранж” за справжнє українське. Всі наші біди від того, що ми завжди погоджувалися на половинчасті зміни, але тепер це не годиться. Засоби масової інформації тримають у руках українську долю, адже вони можуть відродити нашу віру в себе, власні сили, свою державу. Але ті ж ЗМІ можуть зрадити наші сподівання, непомітно для нас посяяти розчарування і заздрість до чужого, навіть меншовартість власного. Національна ідея — це образ кращого українця в інформаційному просторі, образ, за яким кожен громадянин будує власне життя і державу. Телебачення не являє нам такого образу. На телеекранах українець постає не собою, з радіоприймачів рідко чує своє і ще менше газет і журналів вважає своїми. Але він до всього цього давно звик. Іншого українця не знав і не знає. То як ми змінюватимемо ЗМІ, діючи в правовому полі? Як захистити власний інформаційний простір від не завжди сприятливої для нас і наших дітей інформації? Як зробити це сьогодні, коли право на вільне отримання інформації є загальновиголошеною цивілізаційною нормою? ЗМІ діють публічно і розраховують на сприйняття поширюваної інформації певною аудиторією чи групою глядачів, читачів. Український інформаційний простір ніби екзотичний вінегрет і цим деградує впливає на суспільство, особливо на дітей, штучно дезорієнтує людей у мовних, національних питаннях і зовсім не формує чуття власної держави та позицію громадянина. Такий стан інформаційного простору годиться швидше до перетворення народу в натовп глядачів чужих телесеріалів, тут не йдеться про присутність національної ідеї... Може, це звучатиме дисонансом після перемоги Помаранчевої революції, але наш інформаційний простір ще колоніальний, і наповнення цього простору в переважній масі не має українського взірця, аби змінюватись. На будь-які радикальні заходи цей простір агресивно реагуватиме звинуваченнями влади у цензурі, “засиллі нових темників” і обмеженості свободи слова. Швидкі зміни українського інформаційного простору неможливі без радикальних втручань Президента й Уряду, чітко обумовлених законом і доктриною інформаційної безпеки. Але це нереально, якщо подібні дії не базуватимуться на підтримці організованої громадськості, передовсім, “Просвіти”. Основою для правильного прийняття рішень є інформація про негаразди, а це не можна довірити чиновникові і, напевно, на всі безчинства не вистачить потужної армії службовців. Немає впевненості, що достатнє число урядовців різного рівня розуміє суть проблеми та має відповідну підготовку. Тому програму так званого моніторингу мусить узяти на себе організована громадськість. З боку громадських сил і, передовсім, “Просвіти” очікується потік пропозицій та вимог на підставі вивчення думки людей і наслідків впливу певних програм ЗМІ на настрої та життєвий уклад громадян. Через систему урядових грантів зробити це цілком реально, але то робота для організацій, створених народом без участі іноземних фондів та зацікавленого сприяння. Для “Просвіти” настала пора нової програми дій. Уже тепер у “Слові Просвіти” можна повести рубрику “Народна телекритика”, де б кожен просвітянин, активний громадянин і українець зміг би висловити своє бачення діяльності будь-якого телеканалу, враження від телепрограми тощо. Почати треба зі зміни обличчя телебачення, поки воно не змінило нас і не знищило найкращих сподівань.

• **Володимир ФЕРЕНЦ**, м. Івано-Франківськ

Від редакції: нам видається слушною пропозиція пана В. Ференца. Отож закликаємо читачів активно виступати в ролі телекритиків, і тоді дебют рубрики “Народна телекритика” відбудеться якнайшвидше.

Термін “громадське телебачення” звучить як відкриття для всуціль зомбованого світу споживачів інформації. За нього хапаються як за рятівну соломинку, що надто схоже на глобальну технологію відвертання уваги від справжніх проблем телебачення і головне, — проблеми інформаційної захищеності народів. Адже за призначенням усі без винятку ЗМІ — громадські й розраховують на сприйняття громадською аудиторією як атрибут громадянського суспільства. Та дуже часто буває навпаки, — вони нав’язуються суспільству, бо це комусь вигідно...

Нам здається, ніби нас розважають задарма, і віримо, що все покривається прибутком від реклами. Державне телебачення фінансується народом через податки і може вважатися таким же громадським, як і новостворюване, — спосіб фінансування однаковий. Просто для цього введуть щось на кшталт додаткового податку. Якщо подивитися у корінь пи-

ТЕЛЕБАЧЕННЯ, ЯКОГО НЕМАЄ

тання — ідея громадського телебачення виникла як квота спроба громадськості “виторгувати” від влади якесь маленьке віконце для себе в інформаційному просторі, щоб побачити реальність замість щоденних масових зомбуючих ілюзій. Чому народ мусить дивитися, читати масовий непотріб, який йому пропонують? Адже все це робилося із дозволу держави. Значна частина цієї інформації змінює наш спосіб життя, псує наших дітей і не вчить їх бути громадянами, пробуджує лівну заздрість до національної ідеї успішних та багатих народів замість бути українським орієнтиром дії. Щось із нами робиться таке, що збагнути важко. Телебаченням невдоволені всі, та масово не протестують і, напевно, не протестуватимуть. Народ просто не може вимагати такого, чого ще ніколи не мав, не бачив і не уявляє — справжнього українського телебачення. Якщо хтось спробує таке телебачення зробити і народ побачить у ньому себе, своє краще відображення і живу модель успішної держави, він це сприйме й тільки цього вимагатиме. Тому зараз питати в народі поради, як зробити громадське телебачення, — марна справа. Через цю проблему пересваряться чимало мудрагелів з української

ПРО ЛЮДЕЙ І СОБАК
Політична байка від мудрого діда

“Стояло наше село так давно, що й не пам’ятали старожили, чи була тут колись гола місцина. Та й чому б тут не жити з прадавніх часів людям: чорнозем, як масло — встромиш гілку — дерево виростає; в річці риби — хоч руками лови, а в лісі звіра та птиці — вже й ліньки бити. Живи собі за Божими законами, радій сонцю та й розмножуйся, як велів Господь. Так ні ж. Об’явився на селі пан. Такий собі миршавенький, хоч із вигляду привітний, тільки дуже метикований. “Нехай живе, — сказали люди, — в нас усього вдоста, всім вистачить”. Глянув пан на розкішну природу та й вирішив приборати все до рук. “Народ, — подумав він, — хоч і добрий, але надто дурний, щоб йому панські хитрощі зрозуміти”.

Так потроху-помалу, а вже леваду обнесли тином панські наймити. А там уже стало не своє поле, де з року в рік хилився до долугий важкий колос. А згодом і городина, що аж виверталася з родючої землі повним набором на найсмачніший у світі борщ, — мусила бути віддана до панського столу. А там і яблука, груші, сливи, вишні, що так і бризкали соком, яким щедро напував їх літній рясний дощ, а сонце дарувало ще й яскраві барви й неймовірний аромат — уже не тишили засмаглих дітлахів, бо малеча невдовзі забула їхній смак. І кури, і гуси, і качки, і поросята, які тепер з’являлися тільки уві сні, дратуючи рум’яними засмаженими боками; і густе духмяне парне молоко, і сметана, що в ній ложка стояла, — все забирав собі пан.

Так люди не помітили, як потрапили в рабство.

Тоді вже дядьки почухали потилиці, а — пізно. Одна радість, що погомоніти, перестрівшись на дорозі:

— Ну що, куме, а чим сьогодні обідали?

— Та хай йому грець! Ото зібрався вдосвіта рибу половити, так на берег не пускають оті панські пройдисвіти, кажуть, берег тепер панський. І риба в річці — панська. Ще й бато-гом влупили, щоб добре запам’ятав. От і давився пустим кулішем.

— А я, куме, пішов до лісу, думав, зайця вистріляти чи пташку якусь, — остогидла піс-на каша, — так і мене, куме, завернули. Бач, ліс тепер теж панський.

— Трясця його матері! — спересердя вдарив об землю драною шапкою, — ходімо, куме, у шинко, пропустимо по чарчині, мо, полегшає. Он бачиш, уже йдуть двоє панських посіпак, щоб, бува, не почули, а то раптом і дихати заборонять. Скажуть, повітря теж панське.

Та й почимичували обоє кумів геть.

Так тривало довго. Вже й земля занепадала, й гарні молодички перестали співати колисько-вих, бо нікому. Народ на райській землі біднів, та не смів чинити спротиву — боявся. Тільки невдоволено буркотів, ремствуючи на життя, і

то тільки дружині на вухо та під ковдрою.

А тим часом невелика колись панська хатина перетворилася на пишний палац із силою-силенною челяді. Кого привозили зда-леку, а хто з місцевих сподобився бути допу-щеним до “самих”. Ох і старалися ж! І пода-ти, і піднести, і поцілувати, куди треба... За-те щедро перепадало панських об’їдків, а кому (за особливі заслуги) — шматочок бе-рега чи лісу. Ну як за це не підняти батога на свого сусіда, коли той, нетямущий, втрапить недоречно на дорозі перед панським виїз-дом. О, то серйозна справа: ходити селом у той час було заборонено, — раптом хтось рота відкриє? Тому все сиділо нишком по ха-тах... Тільки деякі собаки — такий скандал — вискакували з хвіртка та й замість махати хвостом, щиро обгавкували панську бричку. Розгнівався якось пан, — хоч і дурна твари-на, а мусить знати своє місце. Вхопив бато-га і так витягнув одного, другого, третього, що песики навіки забули про дивовижну на-солоду гавкання на кого заманеться...

Так і животіло б собі оніміле село ще ба-гато років. Аж якось погожої днини повер-нувся до рідного краю молодий гарний чо-ловік. Його пан колись вигнав, бо той ватаж-ком був, — любив його народ. Подивився він на своє село, та й вжахнувся: серед розкіш-ної природи ходили люди-привиди: голодні, обірвані, похмурі. Не чути пісень, навіть гав-коту собак, — бо навчені.

— Та що ж з вами сталося, люди добрі! — аж зойкнув він. — Вас же багато і ви сильні ду-хом своїх героїчних предків. Хіба вас можна подолати? Хіба ви, трудівники і піснярі, заслу-жили на таке життя!? Нумо, піднімайтеся!

І згадали люди, що вони з давнього роду вільних дітей Сонця, взяли цей колір на свої знамена, та й пішли до панського маєтку. Побачив пан таку силу-силенну людей, зля-кався і втік із села. Лишилася тільки його обслуга, з місцевих. Вона вже відвикла пра-цювати в поті чола, то й причаїлася: раптом повернеться старий пан, чи якийсь новий з’явиться — знов об’їдків буде багато. Що-правда, інколи таки подавала голос: “Ми теж ваші односельці, маємо право...”

А люди почали потроху оговтуватися й звикати до вільного життя — несміливо ста-вали до колись звичної і радісної роботи, ще не до кінця вірячи, що працюють на себе. Мо-лодий ватажок їх підбадьорював, принадли-во описуючи заможне майбутнє, якщо, зви-чайно, чесно й усім миром (давно ж відомо, що “в гурті добре й батька бити”). Люди віри-ли і прощали йому помилки, пам’ятаючи три головні істини: не боги горшки ліплять, мо-лодість з часом мудрішає і швидко не наве-деш лад, де був безлад. Та й звідки взятися в достатній кількості й тямущим, і, головне, чесним помічникам, щоб і млин правильно

У ВСІХ НА УСТАХ

еліти. Хоча сперечатися немає сенсу. Якщо під громадським телеканалом розуміти ка-нал, програма якого формується на замов-лення громадян і допомагає бути добрим гро-мадянином, учить обов’язку, способів досяг-нення успіху особистого й загальнонаціо-нального, як зберегти традиції і духовність, як усвідомити ціну всього, що не вимірюєть-ся грошима, — такий канал легко створити. Фактично ним може стати державний Пер-ший канал, після зміни способу його діяль-ності. Справа в іншому — решта телеканалів теж мають стати за призначенням громад-ськими: для початку — діяти в дусі україн-ської Конституції, яка чітко встановлює сфе-ри поширення мов, і дотримуватися своєрід-ного кодексу Ескулапа щодо подання інфор-маційних послуг. Українець не дивитиметься нового громадського телебачення, доки його голос заглушуватиме строкатий гамір ваві-лонського стовпнотворіння, еклектична міша-нина різних мов і всієї інформації світу, окрім української. Народ уже потроху звик не бачи-ти себе представником української нації на українських телеканалах, і поки таке стано-вище зберігатиметься, говорити про громад-ське телебачення марно. Якщо справді хоче-мо його мати, подумаймо спочатку про за-хист власного інформаційного простору і на-ведення в ньому елементарного конституцій-ного ладу.

• **Володимир ФЕРЕНЦ**, м. Івано-Франківськ

САТИРИКОН

Фото О. Ващенко

побудувати, і запруду щоб не знесло, і поле щоб виродило гарний урожай. Хоча бажаних покерувати знайшлося аж надто багато. Важко, ой, важко довелося ватажку: і розбу-довуватися швидко треба, і помічниками не помилитися. Прості люди виявилися добри-ми і мудрими — розуміли, що на початку ве-ликої справи всяке буває, підтримували, не ремствували, бо віра — то святе почуття...

Тільки у собак знов прорізався голос. Ні, щоб погавкати на тих, хто їх бато-гом колись учив мовчати, показати, що й вони, песи-ки, знову мають право голосу. Так від колишніх панських наймитів можна не то що батога — кийка отримати, от і замовкають при їхній появі собачки, підбгавши заподадливо хвостики, — бояться, рефлекс уже виробив-ся. Та й злодіїв не кусають, — а як тріснуть по голові. Зате відводять свою собачу душу, ко-ли йде селом молодий ватажок. Аж захила-ються, наче на злодія чи чужинця. Чого його боятися, в нього ж немає в руках батога...

А він тільки поблажливо усміхається: мов-ляв, собаки брешуть, а караван (чи то пак, валка) йде, може, звикнуть чи захрипнуть...”

Дід хитро усміхнувся: “Второпала, про що йдеться? Аби ж зараз тих собак, що дуже полюбляють “смажене”, — та й витягти ба-тогом, щоб не заважали й марно не триво-жили людей. Бо ще у світі подумують, що наш ватажок — злодій. Ото, скажуть, тепе-ні, хочуть нового життя, а навіть собак при-боркати не вміють.

Негоже...”

• **Тетяна НИКИТЮК**

ЗАЯВА

Центрального правління Всеукраїнського то- вариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Упродовж усіх років незалежності України (як і в часи її колоніального статусу) Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка докладало всіх зусиль, аби пробудити українську національну свідомість, ретельно винищувати володарями імперій, по яких був розкиданий український народ. За більш як десятилітнє панування режиму Л. Кучми українська ідея, національна свідомість, українська мова зазнавали паплюження й дискредитації.

Свідоме українство поклало багато надій на перемогу народного Президента В. Ющенка та його (як ми сподівалися) односторонніх. Проте не всі перші кроки нової влади, зокрема призначення в багатьох областях російськомовних голів держадміністрацій, дають надію на наше національне відродження. Відомо, що надмірне поширення російської мови в деяких регіонах України відбулося не природним шляхом, а стало наслідком цілеспрямованої імперської політики, що спричинила зростання російської діаспори в Україні від 1926 року до кінця XX ст. у п'ять разів.

Витіснення української мови, особливо в часи комуністичного режиму, майже з усіх сфер життя призвело до втрати рідної мови багатьох українців. Панування російської мови в офіційному житті, яке триває досі, навіть у війську та в правоохоронних органах, в інформаційному просторі, в бізнесі становить небезпеку для української держави, спонукає до поширення відцентрових, федералістських тенденцій.

З огляду на це викликають обурення нещодавні заяви новопризначеного секретаря РНБУ П. Порошенка, який одним із основних своїх завдань бачить захист російської мови заборонаю закриття російських шкіл та відкриття російськомовних груп у вищих навчальних закладах (мабуть, там спочатку треба повідкривати українськомовні групи!). В обласних центрах Сходу й Півдня України є лише поодинокі українські школи, кількість яких влада скорочує. У десятках районів, де більшість складають українці, немає жодної української школи. Дивний спосіб боротьби за національну безпеку. А вже російській мові в Україні ніщо не загрожує, а українцям загрожує зросійщення. Наприклад, 90 % комерційних телеканалів ведуть мовлення російською мовою. Можна наводити багато інших цифр, які свідчать про те, що захищати треба саме українську мову. Відродження української мови, яку забороняли не одну сотню років, вимагає неабияких зусиль Української держави, якщо вона себе поважає.

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка висловлює глибоку стурбованість ставленням пана Порошенка до мовного питання і сподівається на належну підтримку справи відродження української мови Президентом України В. Ющенком.

3 березня 2005 р.,
м. Київ

Високоповажний Вікторе Андрійовичу!

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка 1 березня 2005 року провело “круглий стіл” на тему: “Державна мова як засіб формування духовної культури і патріотичного виховання молодого покоління”.

Участь узяли провідні вчені, політики, громадські діячі. Відзначалося, що в цій справі особлива роль належить українській мові.

Книговидання як традиційна основа інформаційної сфери України належить до стратегічних пріоритетів держави в гуманітарній сфері й потребує особливої політичної відповідальності, позаяк вона є невід'ємною складовою національної безпеки держави, відіграє важливу роль у відродженні духовності, культури української нації, забезпеченні належного функціонування в суспільстві державної мови, в становленні й розвитку національного інформаційного простору. Функціональні особливості книжки як одного з найвпливовіших засобів масової комунікації та її соціально-культурні й економічні завдання передбачають дієву державну підтримку українськомовного книговидавничого процесу.

ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ В. ЮЩЕНКУ

Галузь необхідно розвивати як триєдиний комплекс книговидання, поліграфії та книгорозповсюдження. Для цього потрібна відповідна довгострокова (на 5—10 років) програма стратегії розвитку книговидавничої галузі України. З метою проведення системного аналізу стану національного книговидання та розробки такої комплексної програми пропонуємо створити при Президентові експертно-моніторингову групу з компетентних фахівців галузі та представників галузевих громадських структур — письменників, науковців, видавців, поліграфістів, книгорозповсюджувачів.

Національне книговидання і книгорозповсюдження виконують основоположну функцію, передусім, у формуванні освітнього інформаційного простору й духовного зростання нового покоління української політичної нації у розвитку й утвердженні державної мови як вирішального етноконсолідуючого чинника.

Для реалізації державної мовної політики в Україні доцільно скористатися досвідом передових європейських країн, зокрема Франції

щодо використання французької та іноземних мов у французькому інформаційному просторі. У багатьох європейських країнах існує досить суворі система квот, що регулює кількість закордонної інформаційної продукції в національному інформаційному просторі.

В Україні державне патрунування державної мови має ще й іншу стратегічну мету: повернення українській мові у власній країні тих прав і можливостей, яких вона була позбавлена. Найбільша за територією європейська держава, яка існує на власних етнічних землях, не може бути маргінальною, а тільки — традиційною і національною.

Сподіваємося, вельмишановний пане Президент, що Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка знайде у Вашій особі розуміння та підтримку.

З повагою

Павло МОВЧАН,
Голова Товариства,
народний депутат України

УХВАЛА

“круглого столу” — “Державна мова як засіб формування духовної культури і патріотичного виховання підрастаючого покоління”

Заслухавши доповідь народного депутата України, голови “Просвіти” Павла Мовчана, співдоповідь голови секретаріату Конгресу української інтелігенції, академіка АПН України Григорія Філіпчука, співдоповіді академіків Петра Кононенка, Анатолія Погрібного, професорів Оresta Ткаченка, Юрія Руденка та інших провідних учених України з проблем державної мови і патріотичного виховання молодого покоління, відзначалося, що стан з українською державною мовою в Україні дійшов критичної межі. Ситуація набрала такого характеру, що загрожує національній безпеці нашої держави.

Для закріплення й розвитку наслідків Помаранчевої революції потрібна політика, спрямована на згуртування українського суспільства на основі українських національних і загальнолюдських цінностей. Патріотичне й гуманістичне виховання його, особливо молоді, має в сучасній ситуації вирішальне значення.

Тому, виходячи зі статті 11 Конституції України, яка зобов'язує державу сприяти “консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури”, учасники “круглого столу” ухвалили:

У зв'язку з тим, що ст. 10 Конституції України та тлумачення Конституційного Суду від 14 грудня 1999 року грубо нехтуються, державна мова України витіснена майже з усіх сфер суспільного життя, звертаємося до всіх національно свідомих українців скрізь і повсюдно чинити всенародний опір зросійщенню України.

ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

1. Створити при Президентові України Координаційну раду з питань функціонування державної мови і мовної політики в Україні.

2. Визнати основним критерієм присвоєння статусу “Національний” для навчальних закладів та установ умови якісного функціонування і впровадження державної мови.

3. Вимагаємо Вашого сприяння розвитку та функціонуванню української державної мови як ду-

ховної основи життя українського народу.

4. Виходячи зі світової практики, не призначати на керівні державні посади осіб, які не володіють державною мовою або не користуються нею.

5. Поставити перед офіцерським і генеральським складом Української армії категоричну вимогу неухильно виконувати положення Закону України “Про Збройні Сили України” про те, що “у Збройних Силах України мовою службової діяльності, діловодства та документації є державна мова”.

За сучасних умов одним із найосновніших завдань армії повинно стати виховання юнаків у дусі українського патріотизму, відданості Україні й українським цінностям, прищеплення їм поваги до державної мови, яка є одним із символів Української держави нарівні з прапором, гербом і державним гімном.

6. Від посадових осіб вимагати беззастережного й повсюдного дотримання українського законодавства не тільки в політичній та економічній сферах, а й у мовній: статті 10 Конституції України і рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року про те, що “українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (роботи, діловодства, документації, мова актів тощо), а також інших сфер суспільного життя”.

7. Визнати Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка основною ідеологічною громадською організацією, покликанною утверджувати національну самосвідомість в українському суспільстві й сприяти його діяльності.

Визначити, що відомства з гуманітарних питань в обласних і районних державних адміністраціях повинні очолювати патріотично налаштовані особи, які утверджували б у свідомості громадян України українську національну ідею, впроваджували українську мову.

8. Повернутися до Комплексних заходів щодо всебічного розвитку й функціонування україн-

ської мови, затверджених постановою Кабінету Міністрів № 998 від 8 вересня 1997 року, а також до Змін і доповнень, внесених до цієї постанови Кабінетом Міністрів 21 червня 2000 року, і, нарешті, забезпечити їхнє виконання.

КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

1. Вважати за необхідне внести у проект бюджету 2006 року статтю щодо захисту й розвитку української державної мови.

2. Поновити у структурі Кабінету Міністрів України окремий департамент (відділ), який мав би відповідати за впровадження державної мови, та підготувати розгляд питання про стан української мови в державі на засіданні Кабінету Міністрів.

3. Провести аналіз і розробити програму з удосконалення мовної мережі навчально-виховних закладів, спрямовану на розвиток державної мови в Україні. ВУТ “Просвіта” долучити до підготовки цієї програми.

4. Відповідно до чинного законодавства переглянути умови видачі ліцензій теле- і радіоканалам на предмет мовлення українською державною мовою.

5. Вжити невідкладних заходів щодо відновлення закритих бібліотек, збільшити фінансові видатки на придбання для бібліотек навчальних закладів української літератури, творів українських письменників.

6. Запровадити вступні іспити з української мови (твір) до всіх вищих навчальних закладів.

7. Дати вказівку Міністерству освіти й науки з метою патріотичного виховання студентської молоді — майбутньої інтелектуальної еліти українського суспільства — і на виконання статті 11 Конституції України ввести в усіх без винятку вищих навчальних закладах (у тому числі й військових) як обов'язкові такі чотири українознавчі предмети, виділяючи на кожний із них по 70 аудиторних годин (разом — 280 аудиторних годин, що становитиме менше 7 відсотків усього аудиторного часу):

а) практичний курс української мови (спрямований на яко-

мога повніше оволодіння виразними засобами та стилістикою української літературної мови з елементами комунікативної лінгвістики — I курс);

б) новітня українська література (високохудожні твори українських письменників, яких не вивчають у середній загальноосвітній школі і які мають національне виховне спрямування, — II курс);

в) історія української державності (аналіз помилок і здобутків українського народу на його історичному шляху — III курс);

г) українська культура (цей курс має сприяти збереженню українських національних традицій і в жодному разі не може підмінюватися вивченням зарубіжних культур, як це робиться нині, — IV курс).

Цикл названих українознавчих дисциплін повинен завершуватися обов'язковим інтегрованим бакалаврським державним іспитом.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах максимально забезпечити українськомовними підручниками й навчальними посібниками.

8. Законодавчо врегулювати використання мов навчання в школах із російською та іншими національними мовами навчання відповідно до Гаазьких рекомендацій щодо прав національних меншин на освіту, якими середня освіта для осіб, що належать до національних меншин, визначається як двомовна: половина предметів має викладатися державною мовою, половина — мовою національної меншини. Тільки так можна реалізувати вимогу Гаазьких рекомендацій про те, що “особи, які належать до національних меншин, зобов'язані інтегруватися в більш широке суспільство держави через належне володіння державною мовою”, і цим реально забезпечити громадянське право, зафіксоване в Загальній декларації прав людини: “кожен має право на рівний доступ до державної служби у своїй країні”.

Крім того, передбачити розширення доступних за ціною дитячих художніх і науково-популярних видань українською мовою.

1 березня 2005 року,
м. Київ

Переповідати проблеми, наші болі й тривоги у сфері мовної політики недостатньо. Варто зробити осучаснений причинно-наслідковий аналіз мовної культури та запитати себе: куди і з чим ми йдемо? Упродовж усього періоду незалежності здійснюються безперервні реформи, реформації, трансформації, модернізації освіти і сільського господарства, судової системи й інформаційного простору, податкової політики й українського книговидавництва, медицини й кінематографа. Результати — відомі, процеси — тривають.

Говорячи про стан української мови як державної, постійно намагаюся відшукати координати, місце її в ієрархії суспільно значимих цінностей суспільства й людини. Дарма. Роль її дуже скромна й малопомітна в загальнонаціональному масштабі. Ніби й не існує 10-ої статті Конституції, рішення Конституційного Суду від 14 грудня 1999 р., Національної доктрини розвитку освіти, де в розділі «Стратегія мовної освіти» записано: «Обов'язкове володіння громадянами України державною мовою..., освіта сприяє розвитку високої мовної культури, вихованню поваги до державної мови..., у навчальних закладах, в яких навчання ведеться мовами національних меншин, створюються умови для належного опанування державної мови». Як бачимо, де-юре все гаразд. Проте реально ситуація зі статусом української за останні 15 років стала тривожнішою. Майже 38 мільйонів етнічних українців не можуть належним чином скористатися своїм історичним і конституційним правом. Інерція колоніальної бездержавності, деукраїнізації продовжує заганяти українську мову в багатьох областях, навчальних закладах, органах влади й місцевого самоврядування в темні хащі. Жаль. Адже мову слід розглядати як найважливіший чинник інтелектуалізації й духовного розвитку нації, її єдності й консолідації, соціально-економічного прогресу й міжнародного авторитету.

Із повагою ставлячись до всіх етносів, які проживають в Україні, підтримуючи їхні національно-культурні права, мусимо визнати, що найбільш упослідженими, мовно обезкровленими на своїй землі стали українці.

Лише впродовж ХХ століття вони пережили три фізичні й духовні голодомори. Втрачено державу, заборонено українську церкву, вкрадено природні багатства, — а народ продовжував жити. Чому? Тому що залишалася рідна мова — покалічена, розділена, вигнана, але жива.

І перше правило, яке треба опанувати всім сущим в Україні, позаяк воно стало національною і загальнолюдською цінністю, — виховання поваги й любові до рідної мови. Народ, у силу історичних обставин, може втратити свою землю, незалежність, скарби — і згодом усе це повернути. Але тільки за умови, що ним не втрачено найдорожчого скарбу — мови. Через неї і за її допомогою українці, шматовані історично, конфесійно, політично, національно самоідентифікувалися, оберігали й розвивали власну культуру й історію.

Мова у М. Грушевського розглядається як культурно-національна сила, а українську ідею він

завжди сприймав як єдність політичну й мовну.

Якщо національний характер освіти «ґрунтується на культурно-історичних цінностях Українського народу, його традиціях і духовності, утвердженні національної ідеї» (Нац. Доктр. розвитку освіти), то першоосновою цього змісту має бути українська мова. Без її належного поціновування й розвитку в загальносуспільному масштабі загалом правильна гуманістична й культурологічна парадигма Доктрини залишатиметься декларацією. Тому влада, освіта й наука, інтелігенція і політичні партії, громадськість мають гідно скласти іспит на духовну й державницьку зрілість щодо спроб ревізії Конституції, введення офіційної двомовності.

Теза, що кожен може говорити

77,8 %). Виникає запитання, — а що робить політична влада і чи має українська освіта національний характер? Адже за період 1991—2005 рр. через школу пройшло майже два покоління. Чому, маючи найдемократичнішу освітню модель в Європі із забезпечення мовних потреб національних меншин, щодо українців, титульної нації, — діє найбільш дискримінаційна? Упередження? Ні. У Донецькій області на 2/3 українців функціонує тільки п'ята частина шкіл із рідною (державною) мовою. Минулого року закрито українськомовну школу в центрі Донецька. Таке відчувається в більшості великих і середніх міст України. Якщо офіційне співвідношення українців до росіян у Криму складає 1 до 2,4, то співвідношення навчальних закладів

ли на базі політичної і мовної системи, Японія після війни почала своє національне відродження з підвищення авторитету мови. Проаналізувавши ситуацію в сусідніх державах: Росії, Румунії, Угорщині, Словаччині, Польщі, — можна стверджувати, що мова розглядається тут у контексті національної безпеки й суспільного прогресу. Одним із головних пріоритетів державної політики є надання всілякої допомоги у мовно-культурній сфері своїм співвітчизникам за кордоном. Це лише зміцнює впливи й авторитети вищезгаданих держав. А що ми? Ніби перебуваючи в стані національної неприйнятності, перераховуємо власні втрати. Зрозуміло, були бездержавницькі часи. Але зараз маємо прокинутися, надолужувати прогаяне, активізувати націо-

ситет ім. Т. Г. Шевченка, педагогічний ім. М. Драгоманова, Політехнічний) показують, що послугуються й визнають головною для себе українську мову лише відповідно 16 %, 14 % і 5 % студентів.

Дивно, та, на жаль, закономірно. Адже за 15 років у 10 разів зменшилися кількість виданих книг на душу населення, причому лише кожна двадцята книга українська. За останні роки закрито понад 5 тис. бібліотек. Зменшуються години на українознавчі дисципліни у вищих навчальних закладах. Новий міністр охорони здоров'я пропонує вилучити вивчення української мови з навчальних планів медичних закладів, оскільки пріоритети й завдання вчнз — давати професійні знання. Чомусь російська, а не українська має статус іноземної для тих, хто приїхав навчатися в Україну. Погано, зі слів учасників конференції, володіють державною мовою у мистецьких вчнз. Якщо в Театральному інституті ім. Карпенка-Карого студенти вивчають українську 2 роки, то в інституті культури лише 1 семестр.

Російськомовні акторські школи в головному мистецькому вчнз орієнтуються на російськомовних абітурієнтів при вступі. Для таких студентів бажано писати твір, а не тести. Ніхто не дає відповіді, а як вплине Болонський процес на структуру навчальних планів, і яке місце там залишиться для українських дисциплін.

Отже: політична воля державних керівників; сильна бюджетна політика для захисту й розвитку української мови; оптимізація мовної мережі навчальних закладів, яка нині не відповідає культурно-освітнім закладам 38-мільйонного українського етносу; відкриття українськомовних сучасних шкіл і гімназій, особливо на Півдні й Сході України; розробка критеріїв для вчнз, за якими оцінка з результатів акредитації давалася б за станом функціонування і впровадження в навчально-виховний процес державної мови; якісна зміна на користь державної мови ситуації в інформаційній і книговидавничій сферах; забезпечення умов щодо опанування української мови (особливо в навчальних закладах) представниками національних меншин; здійснення на державно-громадському рівні наукового аналізу змісту освіти, кадрового потенціалу щодо стану вивчення українознавчих дисциплін; визнавати незнання і невикористання державними службовцями, керівниками навчальних закладів та інших відомств української мови за їхню непрофесійність і негромадянськість, — такі окремі завдання і потреби, зумовлені складною і тривожною ситуацією з державною мовою, яка склалася в Україні.

Ми, громадяни України, негативно ставимося до всіх проявів ксенофобії, расизму, антисемітизму. Будь-який натяк на це завжди є предметом уваги на загальноукраїнському рівні. Але чи громадянському ми чинимо, коли безупинна українофобія розтікає наші душі, національну культуру, особисті гідність, державність?

То куди, з чим і до чого прийдеш, Україно, якщо не збережеш духу нації — української мови?

• **Георгій ФІЛІПЧУК**, голова Секретаріату Конгресу української інтелігенції, академік АПН України

БО ХТО МАТІР ЗАБУВАЄ, ТОГО БОГ КАРАЄ...

1 березня 2005 року відбулася просвітняська конференція «Українська мова як засіб формування духовної культури і патріотичного виховання підростаючого покоління». За сприяння Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка Центральна зала Спілки письменників України зібрала представників української інтелігенції, громадськості й наукових організацій, народних депутатів. Голова «Просвіти», народний депутат, член Української народної партії у своєму вступному слові окреслив ряд нагальних проблем і завдань щодо стану й перспектив розвитку державної мови в Україні. У контексті сказаного й того, як у суспільстві розгортається дискусія навколо мовного питання, — наступні міркування, пропозиції, оцінки.

рідною мовою, відвідувати храм відповідно до свого віросповідання, не повинна стати базою для прийняття політичного рішення, вразливого для української мови. Насправді вже який рік нам пропонують зігнорувати Конституцію про державність української мови, законсервувати її дискримінаційне минуле, зробити мільйони громадян без знання державної мови соціально незахищеними, закласти основи недовіри й конфліктності між людьми. Ідеологи цих задумів стверджують: «Земля не володіє свідомістю, а тому їй байдуже, хто по ній ходить, які пісні співають і чи співають взагалі».

Передусім, зазначене є повним запереченням принципів культурно- і природовідповідності. Бо лише тривимірною єдністю особистості, олюдненої культурою природи і суспільства, творить на землі гармонію.

Опосередкований і прямий наступ п'ятих колон в Україні на ще не зведену з колін українську мову практично не припиняється. Українофобна модель 60—80-их років ХХ століття діє і в новітній період державотворення. За яким критерієм це можна стверджувати? У 1959 році під час перепису 95 % населення України визнали українську мову рідною (українці тоді становили 76,8 %), нині ж рідною українську вважає лише 67,5 % (українці становлять

— 1 до 100. У Севастополі діє лише одна українськомовна школа із 67, хоча тут проживає четверта частина етнічних українців.

Більшість ПТУ, 2/3 приватних нововідкритих вчнз, — частина зі статусом «національний» — здійснюють викладання недержавною. Забезпеченість українськими підручниками у вчнз складає 1 до 5, 1 до 10.

Соціокультурне, політичне, інформаційне середовище не сприяє удосконалюванню державотворчих процесів українознавчим «цінностям». Необхідно визнати, що конституювати націю, робити її самосвідомою можна лише з допомогою держави.

Звичайно, глобальний світ, його багатобарвність, відкритість, діалог культур вимагають нових підходів і світобачення. Час зумовлює осучаснення культури, й ретроспектива не завжди адекватна перспективі й національним інтересам. Але є цінності вічні й неперехідні, ними не торгують і, як говорив В. Липинський, за них не прирізають десятини.

Високоцивілізована Франція за останні десятиліття прийняла 3 закони для захисту й розвитку мови. В Україні кілька років тому вперше уряд Ющенка запропонував із бюджету 25 млн. грн. на підтримку державної мови, проте вдалося виділити тільки 2,13 млн. США своє становлення формували

нально-охоронну політику.

Півстоліття тому на Кубані українців налічувалося 62 %, на Дону — 44 %, але з ліквідацією шкіл з українською мовою викладання втрачалася культура й національна самобутність. І навіть після не є спасінням і оберегом без рідної школи й мови. Або погляньмо на Придністров'я, де за переписом 1926 р. проживало половина українців, майже третина молдован, 8,5 % росіян. Сьогодні тут тільки 2 % українських дітей виховуються в дошкільних закладах рідною мовою. А старші замість «Історії України» в школах вивчають «Історію отечества России», бо вся освіта функціонує в режимі впровадження освітніх стандартів РФ.

У квітні ц. р. мене як іноземного члена Російської Академії Освіти запрошено в Москву взяти участь у роботі загальних зборів Академії. На порядку денному запропоновано розглянути одне головне питання: «Російська мова в житті суспільства й освіти». Заздрю: їхні державні й вищі наукові інституції з увагою і відповідальністю ставляться до офіційної мови, яку розглядають у контексті національної безпеки, єдності, розуму й духу своєї нації.

Наведу тривожні факти, які були озвучені учасниками «круглого столу» в Спільці письменників України. Соціологічні дослідження в національних вчнз (Київський універ-

РЕПОРТАЖ НА ТЕМУ

Місцевий аеропорт зустрічає прибулих рекламними біг-бордами фешенебельних готелів і відносно цензурним написом на одному з панно: “Е-мое — сеть этнических ресторанов”. Слово з чотирьох літер мимоволі проситься на язик після спілкування з працівниками “Донецьких авіаліній”.

— Ми тут квитки до Києва забронювали...

— Комп’ютер поломался, билетов не продає.

— Що ж нам робити?

— Че вы меня спрашиваете?

У місцевому відділенні “Приватбанку” охоронець-дідок, Божа кульбабка, суворим голосом каже нам із колегою з іспанського телебачення зупинитися й чекати, поки покличуть. Зачекавши хвилин 15, ми зайшли самі, процедура обміну валюти тривала ще 20 хв. Купюри довго перевіряли в одному вікні, в іншому — видавали квитанцію, тільки тоді міняли на гривні.

— Як за часів СРСР, — дружно зіткнули ми на порозі банку, звідки відкривався непоганий вид на пам’ятник Леніну в центральному парку Донецька.

На його головній площі — кілька наметів, прикрашених біло-блакитною символікою кампанії В. Януковича. Донецький міськвиконком протестних настроїв не поділяє, питання наметів на площі вирішується у суді. Нечисленні протестуючі — жінка середніх років і троє молодих людей, із вигляду — студенти. Називають себе “Союзом народжених революцією” і кажуть, що насправді їх десятеро — просто інші саме ховаються від холоду, а загалом — симпатиків багато. Вимагають від влади федералізації України, статусу державної мови для російської і відмови від намірів вступити до НАТО. Щиро радіють присутності телекамери, слухняно позують і для другого, і для третього дубля, скандуючи “но пасаран!”. Видовище збирає невеликий імпровізований мітинг. Пенсіонер в окулярах каже мені, що “Янукович виявився слабким, тепер тільки Вітренко вірити можна”. Студент Донецького університету Денис скаржиться, що документи до державних установ треба писати українською, а її вивчити важко. Немолода жінка мимохідь висловлюється на захист північно-атлантичного альянсу, її голосно перебивають одразу декілька людей.

Цікавився в Дениса, чи не заважають антинатовські переконання відвідувати “Макдональдс”, чия вивіска красується поруч із площею. Він, трохи подумавши, каже, що ні, — все ж таки до фаст-фуду, хай і американського, в Донецьку звикли.

ПРИВАТНА ДУМКА

Перші кроки донецького губернатора Вадима Чупруна нічого, крім досади та здивування не викликають.

Згадаймо ті завдання, які поставив Президент під час своєї майже тригодинної промови: “Ніяка патологічна ідея, що належить хворим людям, про сепаратизм, федералізм, не матиме розвитку. Я вам це обіцяю. Це — не жарт, ці люди відповідатимуть перед законом”.

І що ж? Президент поїхав, а через кілька днів відбувається сесія облради під головуванням Колеснікова. Відставний губернатор Анатолій Близнюк очолює комісію облради з економічної політики, бюджету та фінансів, тобто, отримує реальні механізми керування грошовими потоками в області. Це саме він разом із Борисом Ко-

Тутешня екзотика — лічені українськомовні вивіски на крамницях. Російськомовні часом дивують оригінальністю: “Мойка машин “Золушка”.

Із державною мовою має клопіт прес-служба донецького олігарха Рината Ахметова, — її шеф Марк Левицький радить перекласти російською факс із проханням про зустріч, бо української Ринат Леонідович не розуміє. Під час телефонної розмови з’ясовується, що ми напевне хотіли образити олігарха, бо прохали про інтерв’ю у день матчу “Шахтаря” (Ахметов — президент його клубу) з німецьким “Шальке”. А це майже те саме, що зачепити священну корову. Після цього наше спілкування з прес-службою плавно зійшло нанівець.

ТРУДОДНІ “ТРУДОВСЬКОЇ”

Перефразовуючи радянського класика: “терикони, терикони, а ми маленькі такі”... Дихання енергетичної кузні держави забарвлює

“Трудовська” — одне з кращих підприємств, недарма сюди обласне керівництво регулярно відправляє закордонних журналістів. На відміну від інших шахт, “Трудовська” екологію псує менше — тут добувають вугілля для теплостанцій, виробничий процес не такий брудний. Середня зарплатня на “Трудовській” — 1100 гривень. Нещасних випадків протягом минулих чотирьох років було два, один — смертельний.

Шахтарі на наші запитання відповідають неохоче. Аргументи на підтримку Януковича не нові: бо наш чоловік, Донецьк за його губернатора покращав, гроші вчасно платили. Зате від теперішньої влади невідомо, чого чекати. Хотілося б, звичайно, щоб зарплатню підняли, але хто його знає, що буде. Один зі співрозмовників, 37-річний Ігор, голосував за чинного Президента.

— Бо для мене Ющенко означає надію на кращі зміни.

— Що сталося з надією тепер?

ДОНЕЦЬК: ВЛАДА — НОВА, АЛЕ СТАРОЇ НЕ ЗАБУТО

— За Януковича стабільність була, зарплатню платили вчасно.
— Зараз не виплачують?
— Виплачують поки-що, але Ющенко й Тимошенко не віримо. Бо вона наш край і робітників колись обгадила, — донецькі шахтарі коментують політичну ситуацію в душі минулорічної виборної пропаганди. Такої ж живучої у вугільному краї, як і радянська атрибутика.

незатишно-сірим навколишній пейзаж, терикони якого — “то ще невисокі зовсім, можете повірити”, — як запевняє місцевий водій.

На шахті “Трудовська”, одній із найстаріших на Донбасі, люди голосували — як і скрізь у регіоні — переважно за В. Януковича. Із шахтарями спілкуємося у напівтемному приміщенні, звідки на глибину майже 500 метрів спускається ліфт із черговою зміною. Денне світло сюди не потрапляє. Туркіт металу, лютий холод від протягів, гасло на стіні, що закликає гірників дбати про техніку безпеки, написане ще за президента Горбачова. До ліфта веде архаїчної будови довгий коридор, підлога якого встелена дошками, часом під ними хлюпає вода. Для нас — екстрим, для шахтарів — будні.

— Не знаю... Політика — тонка справа, кожен політик щось обіцяє. Добре було б, якби Ющенко виконав свої обіцянки.

53-річний Віктор новому уряду не вірить: “Дуже сумнівно, що за теперішнього уряду наша шахта буде жити й процвітати. Під час виборів Юлія Тимошенко нас, робітників, і Донбас просто обгадила, я їй не вірю”.

Директор шахти Віктор Шевцов на Прем’єр-міністра не скаржиться: “Коли Юлія Володимирівна була віце-прем’єром у Ющенка, припинився бартер, вугільна галузь стала розвиватися”.

— Сподівається, що цей розвиток продовжиться?

— Від нового уряду сподіваємось чіткої програми, яка б визначила, в які шахти держава вкладатиме кошти. Попередній уряд розробив програму реформування вугільної галузі, але ця реформа виявилася незакінченою. Нової — немає, для шахт це катастрофічно. Ми не кажемо, що новий уряд — це так уже й погано. Але що він зробить кращого для нашої галузі, — ми повинні побачити й відчутти. У нас чомусь завше так: попередню команду тільки лають, а від наступників сподіваються лише покращання.

— Шахти варто приватизовувати?

— Ніхто в країні не знає, скільки їй потрібно вугілля, які підприємства — базові, а які — ні. Є поняття енергетичної безпеки країни — підприємства, що добувають вугілля в такій кількості, щоб гарантувати цю безпеку, мають залишитися у власності держави. Решта — ма-

реформою зараз “питання вивчається”.

Вадим Прокопович перед нашим приїздом устиг попрацювати керівником Донецької держадміністрації трохи більше тижня. Раніше був першим заступником директора національної нафтової компанії, а ще перед тим протягом 10 років — послом України в Туркменістані. Звідти привіз розуміння східних традицій. На прес-конференції для місцевих журналістів розповів, що засновником усіх туркменських газет є президент Ниязов. “Але не треба з цього приводу щось коментувати. Це — схід. Перш ніж робити висновки, треба знати історію, менталітет народу”.

— Донецький менталітет більше прихильний до В. Януковича, ніж до В. Ющенка. Сподівається, що ситуація зміниться на користь Президента?

— Це має бути взаємним. Я знаю одне: коли мене Президент представляв Донбасу, він, розмовляючи зі мною, дуже тепло відгукувався про наш регіон. Коли ж спілкувався з активом, був набагато твердішим, емоційнішим. Мені сказав, що хоче розвіяти той імідж, який склався про нього на Донеччині. Під час бесіди мені здавалося, ніби він мене ж за Донбас агітує. Я йому кажу: “Я сам звідси, хіба не знаю свого регіону?”

— Як загалом варто б агітувати за Донбас?

— Коли сюди повертався, мене лякали: мовляв, на Донбасі таке робиться! Та нічого страшного не робиться, нормальні, прекрасні люди. Трохи різкі, якщо до них неправильно ставитися. Робітничий клас може за себе постояти. Але хто сприймає неправильно ставлення? Я гадаю, нам усім після виборів, нарешті, час трохи заспокоїтися і зайнятися справою.

— Не бентежать конфлікти між представниками нової влади у столиці?

— Як кажуть у нас у народі, “все устаканиться”. Коли часу залишиться тільки на те, щоб працювати, а не з’ясовувати стосунки, тоді все вгамується. Народ уже не терпітиме — прийде і питає: що ти для мене зробив?

Вечорами донецький народ переважно з тих, кому за 20 і за 30, заповнює нечисленні навіть за столічними мірками бари й ресторани, вільних місць вечірньої години катма. Публіка з пудовими “голдями” на шиях майже не трапляється. У музичному меню закладів громадського харчування — Наталка Могилевська, споживаючи вечерю, ми слухали її хіт “Полюби мене такою, какая я есть”. Якщо мати на увазі Донецьк, то, звичайно, намагатимуся.

● Людмила ПУСТЕЛЬНИК

“УСТАКАНЕННЯ” ВЛАДИ

Донецький губернатор Вадим Чупрун каже, що в Україні вже є приватизовані шахти, а з вугільною

полком не причастні к этому инциденту. Более того, никогда представители органов местного самоуправления области не позволяли себе нетактичных или неправдивых высказываний или действий в чей-либо адрес”. Неправда так і лізе, як шило з мішка.

Урешті мене запитують: “А до чого ж тут Чупрун?”. А от до чого: на сесії обласної ради 15 лютого голова облادміністрації не сказав жодного слова. Як говорять місцеві журналісти, “губернатор проводить інвентаризацію свого господарства й інтенсивні консультації з головою облради Борисом Колесніковим”. Схоже, він опинився під повним контролем голови облради. До речі, це відчувається в усіх сферах. Уже зараз Чупрун всупереч постанові Кабінету Міністрів вимагає не 4, а 9 заступників, відчувається намагання зберегти добре перевірений на фальсифікаціях

кадровий потенціал. “Звинувачувати всіх за те, що відбулося, я не ризикну. Я знаю професіоналізм цих людей, і їх потрібно пошадити. На них не повинно бути цієї тіні, цього нальоту. Я хочу розібратися в цьому плані, щоб об’єктивно поставитися до тих, хто може принести користь, у першу чергу, Донбасу”.

Новий губернатор Донецької області заявив на прес-конференції, що не вважає себе ставлеником сили, яка перемогла на президентських виборах. Єдине, що можна оцінити позитивно, то це заяву Чупруна про виступ Віктора Ющенка в Донецьку 10 лютого. “А що з того, що було сказано Віктором Андрійовичем, було несправедливе? Я взяв записи всієї розмови як керівництво до дії”. Наскільки це правдиво — покаже час.

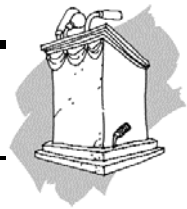
● Віктор ГЕВАРІН

ОСТРІВ ЧУПРУН

лесніковим, Євгеном Кушнарьовим та іншими сепаратистами здійснив у Северодонецьку спробу створення сепаратної держави. І от вони знову “при ділі”. Борис Колесніков очолює облраду і “протягує” свого протеже на одну з ключових посад. Більше того, після сесії облради її голова дає інтерв’ю журналістам, заявивши: “Щодо діяльності вільних економічних зон Президента неправильно інформували. У нас була розмова після його виступу. Він прийняв аргументи обласної ради... Тим недобросовісним співробітникам, які підготували інформацію для Президента, я думаю, він дасть відповідну оцінку”. Ось так, — Ющенко ще й винен. Це так нагадує інформацію прес-центру обл-

ради, яка була розповсюджена через УНІАН після зриву форуму “Нашої України” 31 жовтня 2003 року: “Народні депутати члени фракції “Наша Україна” продовжують громити комунальну власність, порушувати громадський порядок у Донецьку...” А тепер порівняємо з так званим “вибаченням” перед Ющенко, розповсюдженим останньою сесією облради: “Во время последнего посещения Донецкой области Вы упомянули о событиях, произошедших в Донецке 31 октября 2003 года. Вы справедливо возмущались размещением на городских билбордах постеров с фашистской символикой.”

Мы сожалеем о случившемся и заявляем, что ни областной совет, ни городской совет, ни городской ис-

НАРОД І ВЛАДА Є ТАКА ПАРТІЯ!

5 березня 2005 року в Палаці спорту відбувся з'їзд нової та єдиної партії Віктора Ющенка, що братиме участь у парламентських виборах 2006 року. Фактично заради цієї події Міністерство юстиції на чолі з Романом Зваричем продовжило на деякий час реєстрацію партій, що йтимуть на вибори—2006. Сам міністр одразу увійшов до новоствореної партії, оголосивши про вихід з НРУ.

На з'їзді партії, яку називають народною і водночас партією влади, прибуло понад 6 тисяч делегатів, які практично одногласно підтримали створення партії "Народний Союз Наша Україна". Віктор Ющенко, обраний почесним головою об'єднання, відразу заявив, що на вибори 2006 року нова партія піде в коаліції з БЮТ і Народною партією Володимира Литвина. Категорично й суворо Віктор Андрійович підкреслив, що жодна інша політична партія не буде прийнята в коаліцію, натомість партії, що бажать брати участь у виборах спільно з партією Ющенка, мають просто влитися в неї. Президент чітко дав зрозуміти правоцентристським

УНП і НРУ, що їхнє небажання вливатися в "єдину партію" стало для них політичним вироком: "Окрему репліку скажу приглушеним, нейтральним тоном: мене дуже засмутили ідеї, прийняті двома нашими партнерами — Українською народною партією і Народним Рухом України. Відносно того, що вони йдуть самостійно на вибори 2006 року. Це — помилка, але ці люди мали право приймати те рішення, яке прийняли".

Головою ради партії обрано віце-прем'єра з адмінреформи Романа Безсмертного, головою виконкому — Юрія Єханурова. Заступниками голови Ради партії стали секретар РНБУ Петро Порошенко та керівник групи "Разом" у фракції "НУ" Микола Мартиненко. До президії ради увійшла 21 особа, серед них Борис Беспалий (вийшов з УНП), Оксана Білозір, В'ячеслав Брюховецький, Давид Жванія, Павло Жебрівський (губернатор Житомирської області), Роман Зварич, Олександр Зінченко, Микола Катеринчук, Юрій Ключковський, Олександр Омельченко тощо.

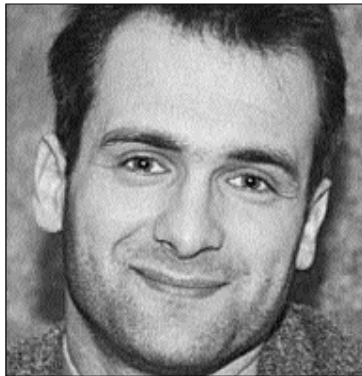
Коли затверджували "в пакеті" склад ради партії, деякі кандидатури викликали скандування "Ганьба!", а учасники з'їзду від Донбасу взагалі вийшли на сцену й вимагали виключити з ради Антона Клименка, однак Єхануров заявив, що "Майдан скінчився", й проголосували за склад ради без змін.

• **Олександр СОЛОНЕЦЬ**

ХТО ЗАМОВИВ УБИВСТВО ГОНГ'АДЗЕ?

Як відомо, 1 березня цього року Віктор Ющенко заявив, що "є підстави стверджувати, що вбивство Гонг'адзе розкрито". Також він наголосив, що затримані безпосередні вбивці журналіста, які дають свідчення... Багато хто, зокрема й адвокат матері Гонг'адзе Андрій Федур, такі заяви Президента назвав передчасними, політичними й такими, що тиснуть на суд, який прийматиме рішення зі справи. З іншого боку, колишній майор держохорони Микола Мельниченко публічно заявив, що саме Генпрокуратура в особі Святослава Піскуна провокує Президента на необдумані кроки й заводять на манівці, щоб не встановити головного — замовників убивства. Після вбивства экс-міністра внутрішніх справ Юрія Кравченка чимало політиків і той же Мельниченко звинуватили Генпрокурора Піскуна в тому, що він на весь світ оголосив, що в п'ятницю 4 березня (тобто в день смерті экс-міністра) Кравченка будуть допитувати в Генпрокуратурі. Таким чином, Піскуна запідозрили в тому, що він допомагає замовникам убивства "прибирати" головних свідків у справі Гонг'адзе і що наступними жертвами можуть стати экс-голова СБУ

Деркач, Мельниченко, Волков, Бакай, Литвин та інші. Від Генпрокурора вимагали негайних санкцій на затримання й охорону всіх осіб, які можуть бути свідками в справі Гонг'адзе, а він у відповідь заявив, що на нього чинять політичний тиск і втручаються в розслідування справи. Досі не зрозуміло, чому не допитують пана Деркача, якого не менше, ніж Кравченка, є підстави підозрювати в причетності до вбивства журналіста, і який так само фігурує на "плівках Мельниченка". Між тим, экс-президент України Леонід Кучма, який на згаданих плівках начебто замовляє насили над Гонг'адзе ("Депортировать его... в Грузию и выкинуть там... Отвезти его в Грузию и оставить там, надо, чтобы чеченцы его украли..."), відразу після смерті Кравченка раптово повертається в Україну з Чехії, щоб давати свідчення зі справи. Тим часом Микола Мельниченко відчув реальну загрозу своєму життю й прийняв гарантії безпеки, запропоновані одіозним Борисом Березовським, переїхавши до Великої Британії. Попри те Піскун, оголосивши, що кримінальна справа проти нього закрита, запросив Мельниченка приїхати в Україну давати свід-

чення й привезти оригінали своїх записів у кабінеті Кучми, — экс-майор наразі відмовився, і головний його аргумент — недовіра Пісуну... Тим часом Президент Ющенко, за його ж словами, кожного дня контролює розслідування справи Гонг'адзе, читаючи відповідні звіти Генпрокуратури. Він оголосив, що це — справа його честі, як і багато інших резонансних справ. Тим більше, Європа, до якої так прагне приєднатися Україна, вже не один рік нищівно критикувала нашу владу за нерозкриття вбивства журналіста.

Сьогодні, безперечно, спостерігаємо реальні успіхи в розслідуванні вбивства Гонг'адзе. Знайдено автомобіль, який використовували при викраденні Гонг'адзе, затримані

РЕЗОНАНС

два високопосадовці МВС, безпосередньо причетні до вбивства журналіста. За "наводками" працівники спецпідрозділів активно шукають речові докази в затоках Дніпра й навколо Таращі, поблизу якої було знайдене тіло, що, ймовірно, належить загиблому журналістові (російська й українська експертизи підтвердили ідентичність, німецька — ні). На жаль, інформація журналіста Ельцова, що займається кримінальними розслідуваннями, про те, що знайшли голову Гонг'адзе, не підтвердилася. Однак саме знайдення голови багато хто вважає просто необхідним для повного розкриття вбивства. Щодо самого вбивства, то, як твердять Ю. Луценко та С. Піскун, це не був "ексцес виконавців", як вважалося досі, — виконували прямий наказ убити журналіста. Інша справа — чи знайдуть і засудять-таки замовника? Піскун заявив, що вже знає його: "є одна особа". Тим часом, тіло Гонг'адзе досі не поховане, а його мати закликає покарати Генпрокуратуру за завдані їй багаторічні страждання.

•

О. С.

СТОЛИЦЯ

На думку представників "Нашої України", заступник мера Києва й начальник головного управління земельних ресурсів Анатолій Муховиков, що балотується в депутати Київради на згаданому 60 округу, є яскравим представником корупційної системи старої влади. Адже саме він санкціонував роздачу земель Пущі-Водиці представникам "старої гвардії", що прислужилися режиму Кучми, в тому числі незаконними діями. Керівник благодійного фонду "Відродження" Петро Головатенко заявив, що пан Муховиков готується використати проти нього масив чорного піару й, урешті, навіть залучити судові органи, щоб зняти "нашоукраїнця" з перегонів. Між тим, сформовані виборчі комісії, до складу яких входять представники практично невідомих нікому організацій, зазначив Головатенко. На щастя, до складу дільничних комісій потрапили партія ПРП (має одну керівну посаду), КУН і УНП (теж по одній), натомість ЛПУ має 4 керівні посади, "Медіапростір" — 3, "Єдність" — 4. Отже, очевидна упередженість при підготовці проведення виборів. Окрім того, "членом комісії є Сергій Олександрович Миколайович, а в нас є документ про виділення йому земельної ділянки в Пущі-Водиці... Інший член комісії, який представляє нікому не відому організацію "Україна-молось-надія", теж має гектар із лишком землі у Пущі-Водиці", — повідомив пан Бондаренко. Фактично йдеться про підкуп членів комісії, як це було зроблено київськдержадміністрацією в жовтні минулого року, коли виділили землі членам ЦВК, які підписали протокол фальсифікованих виборів, додав нардеп. "Нас шокує цинізм ситуації. Коли керівник земельно-го управління балотується на округі, до складу якого входить найскандальніша земельна ділянка в Києві, де розподілялися землі Пущі-Водиці. Він особисто підпису-

ЗЕМЕЛЬНІ СКАНДАЛИ

Земельні афери навколо столиці не стають тінню старої епохи пана Кучми. Довибори по 60 виборчому округу столиці в Київраду, на думку народних депутатів Володимира Бондаренка та Юрія Оробця, виявили найбільш серйозні проблеми Києва й загострили конфлікт між громадськістю і держадміністраціями міста. Узгоджений кандидат у депутати Київради від "Нашої України", экс-керівник виборчого штабу Ющенка в Подільському районі Петро Головатенко поінформував, що в столиці 29 "гарячих точок", де громадськість блокує виконання розпоряджень міської влади про будівництво житлових будинків та інших споруд на місці дитячих майданчиків і парків, про фактичне руйнування цінних історичних об'єктів... Йдеться про Русанівську набережну (тут протестує вже наметове містечко), Старонаводницьку, Феофанію, бульвар Лесі Українки, проспекти Правди й Радянської України, про Сінний ринок тощо. Володимир Бондаренко впевнений, що головна проблема в старій адміністративній системі управління містом, яка ігнорує інтереси мешканців і часто керується корупційними схемами, адже Помаранчева революція фактично не торкнулася столичних держадміністрацій.

вав передачу 6—8 гектарів землі таким відомим діячам, як Задорножій, Ващук, Іоффе, Гавриш, Шуфріч... 6 листопада мені дають штрафний припис за монтаж революційної трибуни на Майдані, а в цей же день декілька керівників, зокрема з міської влади, Харитончук, Муховиков, написали заяви на землю в Пущі й отримують її. Особняки одержали заступники голови АП Медведчука Загородній, Коваленко, Іщенко, Дьомін, також Білоконь, Ківалов, Азаров, Кравчук, Олександр Омельченко та інші. У ці дні багато з них отримували інші блага, а коли за 3 дні до інавгурації нового Президента 500 керівників різного калібру у Києві отримали нагороди від Кучми, то це мало такий вигляд, ніби Жуков 8 травня 1945 року отримує з рук Адольфа Гітлера "залізний хрест". Коли сьогодні ці нагороди і блага переплітаються з виборчим процесом, то це не що інше як корупція", — переконаний В. Бондаренко.

Народні депутати від "НУ" та-

кож заявили, що багато проблем і конфліктів у Києві можна легко вирішити, позбувшись непрофесійних і корупційних старих кадрів у міській владі. "Ми зверталися до Олександра Омельченка із пропозицією провести кардинальну кадрову перестановку в місті. Щоб ті голови районних держадміністрацій, які брали участь у фальсифікаціях виборів, були замінені. Ми зверталися з тим, аби вирішити земельні питання, щоб серед його заступників не панувала корупція. У "Нашій Україні" є великий кадровий потенціал для роботи. Мали 3 чи 4 раунди переговорів, але мер не відгукнувся", — зазначив народний депутат Юрій Оробець.

Щодо конкретних кроків урегулювання земельних конфліктів у Києві Володимир Бондаренко сказав: "Повинні існувати не два, а один генеральний план забудови Києва, з детальним плануванням мікрорайонів і впорядкованим розміщенням бензозаправок, магазинів, шкіл, будинків... Кожна ділянка має розподілятися на тендерній ос-

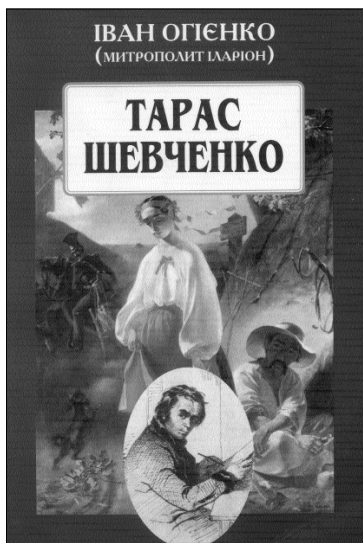
нові з номерними, а не іменними заявками учасників (щоб не було тиску відомих прізвищ), а не так, як сьогодні в одному рішенні Київради розподіляється 400—600 ділянок. Окрім міської влади, тут гріють руки структури, які повинні слідувати за законом. Так, Генеральна прокуратура зразка Васильєва отримала 42 ділянки, які потім перепродувалися й забудовувалися. 40 % міських земель, зокрема в Пущі, роздавалася не киянам, а в Києві 230 тисяч черговиків... У жодній столиці цивілізованого світу не будують у центрі міста будинки. Ми ж оригінальні. Прибутковість одного квадратного метра житла в центрі Києва складає близько 2 тисяч доларів, таким чином великий будинок дає 20 мільйонів доларів чистого прибутку, тому над Дніпром приблизно 60 мільйонів доларів чистого прибутку. Влада втрачає всі гальма. Київраді, натомість, треба прийняти рішення про зону-табу на забудову".

•

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

ОГЛЯД

Можна зруйнувати найбільшу свяциню, якщо змусити людей на неї молитися. Цього ледь не довела совдепівська методика викладання Шевченка. Якось так сталося, що старшокласники (принаймні — багато з них) починали тихо ненавидіти творчість Кобзаря й говорити між собою, що після школи ніколи нічого не читатимуть. Є, звісно, й протилежні приклади. Але для того, щоб полюбити, потрібно або самому відчувати в цьому потребу, або увібрати це в себе з молоком матері, з розмовою батька, із бабусиною колисковою. А так, на порожньому місці, лише розумуваннями, нічого не збудуєш. Може, це й здивує декого, але сьогодні Шевченко “повертається”. До молоді. Нехай не через академічні видання, не через шкільних вчителів, але яка, врешті, різниця? Ним цікавляться, живуть. Але йдеться не про Генія, а про людину. Останнім часом виникла “мода” на класику. Що цьому посприяло — сказати важко, як і те — чи це винятково позитивний фактор. Так, маємо зараз книги **Юрія КОВТУНА** “Тарасові музи” та **Анатолія МИХАЙЛЕНКА**

“Моя ти доле чорнобрива”, про зміст яких можна здогадатися вже із назв. Що ж, якщо це цікаво й не на рівні бульварних матеріалів, то видання таких книг себе виправдовує. Але є й інші випадки. Одна відома письменниця нещодавно обурено переповідала мені й мій подрузі свої враження від фільму про Тараса Григоровича. Сучасного фільму! “Ви уявляєте, наскільки треба бути дурним, щоб показати п’яну Шевченка, який іде “зажигати” до княжни Варвари?” Так,

київським “Прометеем” у 2000 році, **“Вурдалак Тарас Шевченко”** вже отримала свою частку несхвалення. Такі прояви моди на класику нікому, окрім тих, що хочуть дешевої слави, не потрібні.

На щастя, зацікавлення Тарасом Григоровичем має й інші прояви — напрочуд вдалі й органічні. Таким є репертуар гурту **“Кому Вниз”**. **Андрій СЕРЕДА** вже чимало зробив для пропагування творчості Шевченка, якого вважає джерелом енергії. В інтерв’ю “Кі” спі-

так, поряд із гарними текстами йдуть такі:

Март озвучен именем Тараса.
Вдохновенный веет ветерок.
По путям рабочего Донбасса
шестьует трудящийся пророк.
...Посмотри, Тарас, на этот рынок.
Все продажно. Разве это жизнь?
Тысячами наши Катерины
по гаремам мира разошлись.
Не хочется никого образить,
а ж книга мусить бути книгою.
Звичка всіх і кожного звертатися до Шевченка іноді досить ризико-

МОДНИЙ ЧИ НЕОБХІДНИЙ?

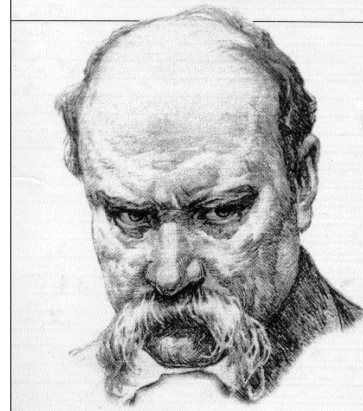
це обурює багатьох людей, але творці стрічки орієнтувалися на ту аудиторію, яка всюди шукає “полунічку”. Чи потрібний цій аудиторії Шевченко? Адже такі речі можна шукати де завгодно, навіщо руйнувати (ні, не культ Кобзаря, а національну самоповагу)? На цю ж карту, схоже, поставив свого часу **Олесь БУЗИНА**, діючи методом жіночок, які ловлять нас на вулиці, насаджуючи свої релігійні погляди... монтажем цитат. Книга Бузини, видана

вак заявив: “Шевченко завжди через свою творчість був одним із кращих політиків. Через усія негаразди, які були звалені на Україну, виховано кілька поколінь із дуже великою інертністю розуму, думки. У нас поки що не існує ані менталітету, ні традиції, ні національного руху. Та чи інша творча людина може пропагувати Шевченка, і це буде поодиноким спалах. Але публіці потрібне постійне виверження власне цієї енергії, цього творчого сім’я на її голови, в її серця. Постійно може це робити тільки державна машина через пропаганду не лише Шевченка, а будь-яких національних надбань, що існують в Україні, якими вона може гордитися”. Усе правильно. І, мабуть, справді потрібні нам сучасні пісні на слова Шевченка, і комікси, і фільми. Але це мусить бути високоякісна продукція, а не низькопробна, виконана лише тому, щоб її в ногу з часом. Не так давно до рук потрапила книга **“Обніміться ж, брати мої... Вірші. Проза. Публіцистика”** (Донецьк.: НСПУ, журнал “Донбас”, 300 с.). При всій повазі до видавців ця білінгвова книга не сприймається! Не можна робити таких збірників. Якщо вже є ця потреба, то нехай вони будуть удвічі меншими, але рівними. А

вана. Звісно, “не пущать” — радикалізм, до якого консерватори вже вдавалися, коли фільм **Юрія МАКАРОВА** “Мій Шевченко” висувався на Шевченківську премію. Здається, таким же шляхом було “арештовано” книгу **Ніли ЗБОРОВСЬКОЇ** “Пришестя вічності”. Що ж, на **Григорія ГРАБОВИЧА** за “Шевченка, якого ми не знаємо” теж нарікали. Неоднозначно читацька публіка сприйняла й “Шевченків міф України” **Окса-**

ОБНІМІТЬСЯ Ж, БРАТИ МОЇ...

Вірші. Проза. Публіцистика

ни ЗАБУЖКО. Але це якісні розвідки, цікаві, грамотні, не вульгарні. Такими ж є книги **Леоніда ПЛЮЩА**, **Юрія БАРАБАША**. Де-що інша розвідка **Івана ОГІЄНКА** — наївна й доволі-таки патосна, але це можна виправдати часом, у якому жив Огієнко, та обставинами. Крім того, Огієнко був пастором нації, якого відірвали від рідної землі. Чомусь, коли перечитуєш статтю митрополита з приводу всеканадської акції збору пожертв на пам’ятник Тарасові Шевченку, згадуєш про історію Тарасової церкви. Митрополит писав: “Усе своє життя Шевченко був людиною глибоко релігійною. І писав він як релігійний поет — у його “Кобзарі” нема сторінки, щоб на ній не було слів: Бог, Господь, Божий, Святий і таких інших”. Так, це був час і обов’язок Огієнка. Так, у цій праці Шевченко ідеалізований, а ми вже не прагнемо такої ідеалізації. Та чи не занадто деякі “шевченкознавці” (?) перегинають палицю в інший бік? Не зламати б. І самим — не зламатися.

Марія КРИШТОПА

«ЩОБ НЕ БУЛО ПОГОВОРУ, ПАНОВЕ ГРОМАДО»

ЛІТАНАЛІЗ

Жоден твір в українській критичній літературі не викликав таких різноманітних голосів, як своєрідна національна епопея цього 27-літнього поета. Звісно, мова йде про поему “Гайдамаки”. Трактатування Шевченком історії, створення національного міфу, історико-психологічний аспект ментальності українців у поемі, особливості вивчення у школі й навіть дискурс насильства в творчості поета — далеко не повний перелік проблем, що привертають увагу дослідників.

Аналізували цей твір відомі науковці, серед яких визначні шевченкознавці В. Бородін, Ю. Івакін, Є. Кирилюк.

Зараз продовжується тенденція до “осучаснювання” поеми, тобто інтерпретації тексту з позицій сьогодення. Адже необхідно зрозуміти відмінність в акцентуванні “Гайдамаків” у минулому та її трактуванні сьогодні. У радянській школі гайдамацьке повстання подавалося як таке, що було викликано виключно “класовими” причинами. І тільки інколи, між іншим, йшлося про національний гніт як один із чинників повстання. Однак поему “Гайдамаки” потрібно розглядати саме в контексті національної ідеї, що є наскрізною у творчості митця. Цікавими із цієї точки зору є праці Ю. Шереха, Г. Грабовича, О. Забужко, Г. Клочака, Л. Масенко, О. Слоновьської,

В. Пахаренка. Зокрема останній пише: “Гайдамаками” Шевченко фактично започаткував *нову національну концепцію*. Якщо його попередники захоплюючи змальовували наше минуле, з жалем визнавали історичну приреченість української нації, то Шевченко героїзм рідної історії осмислив як обіцянку майбутнього відродження України. Тобто він перший проголосив *національно-державницьку українську ідею*, однозначно став на самостійницькі (націоналістичні) позиції”.

Тож після цього постає питання: чи доцільно говорити про антигуманні, насильницькі мотиви в творчості поета?

Найуразливішим для критики місцем поеми, навколо якого й досі не вщухають суперечки, виявилася сцена уявного акту дітовбивства — загибель Гонтиних дітей від руки батька.

Навіть найближчим соратникам Шевченка акцентована в поемі безжальність повстанців і їхніх провідників видалася надмірною і тенденційною. “Драма Ваша — кривава різанина, від якої мимоволі відвертаєшся”, — писав П. Куліш у листі до поета.

У статтях, автори яких ставлять собі за мету “познущатися” та скомпрометувати поета, сцени насильства в його творчості майже стовідсотково висувуються як аргумент для сумнівів щодо гуманістичної основи його світогляду. Адже, мовляв, реальний Гонта не вбивав своїх синів-католиків (хоча б тому, що мав

чотирьох дочок і одного сина, котрі, як і дружина, були православними), а й милував дітей ворогів.

Неодноразово у фаховій періодиці було надруковано відгуки провідних українських науковців на одну зі статей так званого “школярського провокаційного літературознавства”. Йдеться про опус, опублікований у “Столичних новостях”. Автор, Сергій Васильєв-молдший (на той час — учень столичної гімназії ім. Шевченка) пише: “Года два назад я і сам пережив сильное разочарование в Главном Национальном поэте и Патриоте. Причиной было даже не то, что этот, как нам твердили на уроках, гуманист и космополит чуть ли не сладострастно описывал в своих поэмах истязания и убийства поляков и евреев, но, главным образом, поразивший меня фрагмент дневников, где о встрече с отцом он упомянул небрежно, вскользь, зато об отсутствии в дорожной сумке колбасы разразился многословной жалобой”.

Насторожується вільним оперуванням юного правдолюбця неіснуючим фрагментом академік Іван Дзюба й ставить питання: чи не рано ще йому брати приклад із тих дорослих пігмеїв, які в пошуках компромату на великих ні перед чим не зупиняються?

Кандидат філологічних наук Лариса Масенко додає: “Ця і подібні їй шевченкознавчі “студії” демонструють не тільки закритість до сприйняття

Шевченка свідомість, їх надихає агресивна ворожість і прагнення будь-що скинути його з п’єдесталу найбільшого українського поета”.

Нам залишається лише дивуватися недолугості засобів масової інформації, які друкують такі школярські “розвідки”, проте, як кажуть, погана реклама — теж реклама.

У поемі допущено кілька історичних неточностей (замучено титара у Млієві, а не у Вільшані, було це не влітку, а взимку; польський славень “Ще Польща не загинула”, який у поемі співають конфедерати, був написаний значно пізніше; повстання почалося не в серпні, а наприкінці травня 1768 р. і тривало не рік, а півтора місяця), та не це насторожує шанувальників митця, а слова:

“Мої діти — католики...
Щоб не було зради,
Щоб не було поговору,
Панове громадо!
Я присягав, брав свячений
Різати католика.

.....
Поцілуйте мене, діти,
Бо не я вбиваю,
А присяга”. Махнув ножом —
І дітей немає!

Необхідно пам’ятати, що мета поета — не представити колекцію точних деталей, а передати атмосферу хапливої трагедії, її духовний зміст.

В образі Гонти поет показує трагедію вибору між кар’єрою, особистим щастям і вірністю пригнобленій Вітчизні. Шевченко нав-

мисне гіперболізує: герой “Гайдамаків” зрікається ще й власних дітей. Це спокута провини перед рідним краєм. Адже, намагаючись улаштуватися у ворожому світі, Гонта мусить за це платити.

О. Забужко назвала “Гайдамаків” — “міфом українського національного пекла”.

Але найголовніше — в цьому епізоді досягає свого апогею національна ідея. Боротьба за її втілення виправдовує кровопролиття, тому що війна героїв-бунтарів, на відміну від загарбницьких воєн російських царів, була визвольною: вони не зазіхали на чужі землі, а захищали свої.

Як підсумок, наводимо слова сучасного українського літературознавця Ольги Слоновьської: “Читати “Гайдамаків” Шевченка можна по-різному. Можна сконцентрувати увагу на речах крові, на грабехах, на брутальних лиховісних веселошах і повторити Кулішеві слова про недоцільність показу такого страхіття. А можна вникнути в суть, зрозуміти повстанців, побачити трагізм становища Гонти, відчувати страждання уярмленої нації — і виправдати сподієне. Є ще й третій шлях — побачити гуманізм на фоні смертей і злочинів, збагнути, що не вроджені зарізники Залізняк, Гонта, Ярема, що тільки крайнощі зробили їх такими, та не зруйнували й тоді в їхніх душах первинної чистоти”.

Юлія КУЗЬМЕНКО
м. Луганськ

ВІСТІ З ДІАСПОРИ

Якраз напередодні Міжнародного дня рідної мови, що за постановою Генеральної конференції ЮНЕСКО вп'яте відзначалося світовою спільнотою 21 лютого, в Україну надійшов Бюлетень Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці (НТШ-А), (Нью-Йорк, ч. 18(34), 2004), в якому домінують є тема української мови, проблем її вдосконалення і розвитку за збереження її типових прикмет.

Мовне питання в Україні завжди було актуальне через історичні умови, які постійно складалися в нашій державі, українській нації, внаслідок експансії російських, австро-угорських, польських та інших завоювальників. Боротьба за рідну мову як основний атрибут нації передовою патріотичною інтелігенцією велася в Україні й у діаспорі постійно. Бо мова — серце народу, гине мова — гине народ. Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранив свій народ. Український народ протягом багатьох віків намагався створити власну мову, близьку й зрозумілу всім, щоб якнайлегше можна було порозумітися між собою. Бо тільки об'єднаний спільними традиціями, самобутністю, свідомістю та мовою народ стає нацією.

Бюлетень відкриває стаття голови НТШ проф. Лариси Залеської-Онишкевич "Діяльність НТШ в Америці в галузі української мови". У статті наголошується, що від початку історії НТШ (1873), коли Україна була під різними окупаціями, Товариство вважало своєю основною діяльністю за-

хист рідної мови й виконувало функції української академії наук. Унаслідок діяльності багатьох мовних комісій і конференцій та прийняття компромісних рішень із двох різних мовних традицій, НТШ і Всеукраїнська Академія Наук 1929 року затвердила Правопис за упорядкуванням Олександра Синявського, а 1930 року — Правописний словник Григорія Голоскевича. Але вже в 1933 р., а потім у 1960 р. замість можливих природних змін у словник було внесено зміни за вимогою радянського режиму

НТШ НА СТОРОЖІ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА

для поглиблення русифікації та зближення української мови з російською, що значною мірою нівелювало типові українські риси нашої мови. Дійшло до справжніх парадоксів, коли в 1946 р. український правопис затверджував М. Хрущов, що зафіксовано на світлині, вміщеній у бюлетені.

НТШ-А в своїй діяльності свідомо звертало увагу саме на типові прикмети української мови, потребу звільнення її від чужих диктувань.

Л. Онишкевич пише: "Невеликі зміни правопису (3-тє видання 1990, 4-тє видання 1993 р., 5-тє видання 1996 р.) за часів Незалежності дуже поволи входять у життя в Україні, зокрема серед старших людей або менше освічених". Голова НТШ-А занепокоєна тим, що навіть у діаспорі більшість редакторів преси, які нещодавно приїха-

ли з України, не знають або не сприймають змін правопису і далі продовжують поширювати правопис 1960 р. зі всіма його антиукраїнськими змінами.

Професор Орест Попович подає складений ним величезний (понад 8 сторінок) перелік різних заходів — конференцій, семінарів, публікацій, симпозіумів, конкурсів, грантів, книг, виконаних науковцями НТШ-А для української мови, наукової і технічної термінології.

У Бюлетені наводяться цікаві

сько-американських стосунків.

Подаються звіти про роботу керівників НТШ-А, новини з осередків Товариства в Чикаго, Філадельфії, Детройта, Пітсбурга, Вашингтона, багато світлин, які фіксують цікаві моменти діяльності Товариства.

На жаль, мовні розбіжності, що є у правописах, якими користуються українці діаспори і Великої України, викликані тривалим часом проживання їх у різних політичних системах — демократичній і тоталітарній комуністичній.

Українці діаспори часом не можуть зрозуміти, чому українці Великої України після проголошення Незалежності не переходять на Правописний словник Г. Голоскевича, яким послуговуються всі закордонні українці. Вони не враховують того факту, що в Україні понад 70 років діяв правопис, насильно зрусифікований, за яким навчалися в школах, ВНЗ і яким змушені були користуватися, хотіли того чи ні, в повсякденному житті, і такий перехід надзвичайно важкий, особливо для старшого покоління.

Потрібно також враховувати постійні антиукраїнські дії російських колонізаторів, їхньої п'ятої колони, манкуртів-безбатченків.

При вирішенні мовних проблем варто враховувати об'єктивні та суб'єктивні чинники історичного минулого й сьогодення.

Але розбіжності в мові не повинні стати на заваді нашому порозумінню в досягненні великої спільної мети: побудови Української Соборної Незалежної Національної Держави.

● **Петро БЕЗПАЛЬКО**

ЛИСТ ЧИТАЧА — ДО ДРУКУ!

ПОРАДЖУ Й ВАМ...

Шановна редакціє! Мешкаю в Росії вже 40 років, і щоб не забути рідної мови, використовую деякі прийоми, які будуть корисні й для читачів газети.

1. Постійно собі намовляю, що втрата української мови і культури в Україні призведе до посилення сепаратизму, кривавих сутичок, падіння добробуту, зниження трудової діяльності, повної дестабілізації. Українці приречені відновити українську мову й культуру.

2. Нагадую собі, що в Києві за часів Б. Хмельницького відбувся перехід мовного спілкування з польської на українську мову.

Отже, такий прецедент був в Україні.

Чехи після розпаду Австро-Угорщини теж відродили мову, не кажучи вже про євреїв.

3. Сповідую правило: на території України говорити тільки українською мовою. Роблю це спокійно, наполегливо, й люди, що оточують мене, починають теж розмовляти українською мовою.

4. Індикатором українськомовної душі українця є його серце. Якщо, спілкуючись українською мовою, в його серці з'являється теплий вогник, отже, Божий дар рідної мови є суттю людської душі.

У цьому плані ніяких почуттів у мене не виникає при вживанні російської мови. Вона мені не рідна.

5. Оскільки для мене немає мовного середовища, то доводиться постійно перекладати деякі слова з російської мови українською. Тут правило таке — немає сумнівів у перекладі, якщо українські слова й словосполучення не збігаються з інтонацією і звучанням російських слів і словосполучень. Якщо ж звучать по-іншому, то перекладаю українською мовою. Наприклад, слова пісні "...яблука на снігу, на білім снігу червоні..." Як бачимо, такі переклади приємно слухати й підспівувати, хоча повної рими й не буде (це не так уже й важливо).

7. Через речення і словосполучення треба запам'ятовувати слова, а не навики. Це золоте правило! 8. Постійно нагадую собі, що російська мова виникла в послов'яних фінно-угрів Московії на основі церковнослов'янської (староболгарської і сербської). Завершив її формування тільки в XIX ст. О. С. Пушкін. Тому в росіян немає старовинних пісень, дум, Билини (старини) Архангельської області утворені слов'янами новгородської землі (республіки), що мали спільну з українцями мову. До сьогодні там кажуть "хліб, роботи". Українській же мові тисячі років.

Вона породила 300000 народних пісень, думи, письменників і втратити її — немає більшого злочину перед Богом і народами. 9. Ніколи не вживаю слова "русифікація". Бо слово Русь належить Україні. Говорю тільки — зросійщення чи помосковлення. На початку XVIII ст. назва національності — московит була замінена (з часом) на великорос. А в 1929 році "великорос" став уже "руським", без згоди на це України-Русі та Білорусі.

10. Постійно треба читати твори Т. Г. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Лесі Українки, І. Котляревського, В. Симоненка, Л. Костенко, В. Стуса, О. Теліги. Щодня, на одного з них по 15 хвилин і більше.

11. Пам'ятайте — Україна не Швейцарія (де рівновага 4-х мов і народи — носії не хочуть знищення інших мов). В Україні йде "необъявленная операция" проти української мови, яка буде мати катастрофічні наслідки для українців. Треба якнайшвидше стати українцями. Україна для українців усіх національностей! У цьому порятунок!

● **Олександр КАРАБУТ,** Брянська обл., Росія

ШЕВЧЕНКІАНА

Є в моїй домашній бібліотеці два томи довоєнного видання творів Тараса Шевченка — подарунок друга Юрія Мірошніченка. Але тільки перший і другий том із об'язного десяти томів. Про решту томів і видання в цілому я довгий час мало що знав. І тільки познайомившись із річним комплектом газети "Зоря" за 1937 рік, випадково натрапив на таку замітку:

"Повне видання творів Т. Г. Шевченка.

Київ, 5 березня. Інститут української літератури імені Шевченка Академії наук УРСР опрацює повне видання творів Шевченка, яке входить під загальною редакцією академіка В. П. Затонського і А. А. Хвилі.

Все видання складатиметься з 10 великих ілюстрованих томів, виданих на доброму папері і художньо оформлених.

Вже вийшли з друку I та II томи, в яких вміщено всі поетичні твори Шевченка (1837—1861 pp.).

Здано до друку III і IV томи, в яких вміщено всі прозові твори

Т. Г. Шевченка.

Почато роботу над першим випуском VII тому, де вміщено репродукції з малярських творів Т. Г. Шевченка.

Закінчується робота над п'ятим томом, куди увійшли "Щоденник" Шевченка, його автобіографія та статті". ("Зоря", 6 березня 1937 року).

Проте широко розрекламоване видання так і залишилося обірваним. Як свідчить "Шевченківський словник", із друку вийшли лише перший та другий томи. Чому? Основна причина, напевне, полягала в тому, що обидва партійні функціонери, за редакцією яких виходило повне видання творів Шевченка, стали жертвами сталінських репресій 1937—1938 років. А отже потерпів і Шевченко.

Ну, добре, то було в моторошну сталінську епоху. Але ось візьмімо багатотомник Шевченка, започаткований на початку 1990-их років. У 1990—1992 роках видано лише

— на користь учням, адже до бібліотечки увійшла головна книга всіх поколінь — "Кобзар", а ще словник-довідник "Україна в словах" і "Духовна велич України".

Учасники конкурсу читали поезію Шевченка, твори інших поетів про Великого Кобзаря, а також власні вірші про Шевченка.

Представник від Голосіївського району Данило Мельник виконав на бандурі пісню на слова Тараса Шевченка "У полі могила", яка пройшла крізь серце самого виконавця і зворушила слухачів.

Прекрасно прозвучали уривок із твору "Тополя" у виконанні Юлії Шаповал, учениці СЗШ № 191 Дніпровського району та вірш-посвята Ганні Закревській: "Г. З.", який читала Людмила Твердохліб, учениця гімназії № 48 Шевченківського району.

Критеріями оцінки була май-

три томи. На цьому видання й зупинилося... Було не до Шевченка. Починалася прихвизація, — займалися іншим.

У наші дні, 2001 року розпочали академічне видання творів Шевченка в дванадцяти томах. Поки що спромоглися видати лише шість томів. Коли його буде завершено?..

Виданий тридцять років тому "Шевченківський словник" теж застарів (особливо в ідеологічному відношенні). Тоді він мав, правда, вийти як Шевченківська енциклопедія, але ідеологічні цензори вчинили опір: як це так, Пушкінської енциклопедії немає, а Шевченківська з'явиться? І назвали Шевченківську енциклопедію словником... Скромніше, щоб не дай Бог українці, притримувані в провінційних шорах, та не вискочили вперед.

У наш час давно готове нове, перероблене видання в кількох томах саме Шевченківської енциклопедії. Але коштів на її видання за-

останні десять років так знайдено й не було. Один малорос, персонаж п'єси І. Карпенка-Карого, коли до нього підійшли з проханням пожертвувати на пам'ятник Котляревському в Полтаві, сказав: "Мені Котляревський без надобності".

Десятирічна тяганина й зволікання з виданням академічного Шевченка й Шевченківської енциклопедії змушують думати про те, що найвищим достоїнством цього десятиліття Шевченко був теж "без надобності". Адже з появою таких престижних видань українці увійшли б до грона європейських націй, кожна з яких гідно пошанувала своїх першорядних класиків. Це — зайвий доказ того, що робилося все, аби українська нація у своїй державі так і не відбулася.

У 1937-му були винні редактори-«вороги народу»... А на яких воріженьків списувати провину останніх років — років незалежності?

● **Микола ЧАБАН**

швейного підприємства "Юність", яке й стало спонсором конкурсу, що засвідчив надзвичайно великий інтерес школярів до постаті пророка України та його спадщини.

● **Світлана ФЕЩЕНКО**

СЛОВО
Просвіти

ЦЕ ВАШ ВИБІР!

БУДЬМО РАЗОМ!

ВАРТІСТЬ ПЕРЕДПЛАТИ

1 місяць	3,20 грн.
3 місяці	9,59 грн.
на півроку	19,18 грн.

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 30617

ФІЛОСОФІЯ АКТУАЛЬНОСТІ

Закінчення. Початок у ч. 9 за 2005 р.

Перша група — це дія *когнітивних чинників* суспільної свідомості, сфокусованих у самому понятті ідеї. Первісно це грецьке слово означало “прообраз”, форму, до якої уподібнюються речі видимого світу. Кожне суспільство, кероване ідеєю (а інші суспільства називаються стадами, роями, зграями), уподібнюється до певного зразка, ідеалу. Тому повноцінний розвиток національної ідеї можливий як відновлення здатності оформлювати свій досвід, своє сприйняття дійсності в певній оптимізованій стратегії поведінки, в смислі, в понятті і, зрештою, в системі суспільних мотивувань.

Але сама ця здатність передбачає відкритість у сприйнятті неформального, неустійненого. У цьому полягає екзистенційний, чи, якщо хочете, віталістичний пафос будь-якої ідеї, національної в тому числі.

Модернізована національна ідея — це нова ідея, новий суспільний орієнтир української нації. У цій ідеї мають знайти своє узагальнене вираження корінні проблеми буття спільноти, в якій вони знайдуть своє образне, логіко-понятійне та практично-вольове розв’язання. Нація в цьому випадку виступає не об’єктом, не предметом схиляння, а суб’єктом, наділений невід’ємними властивостями кожного суб’єкта — свободою і творчістю. Нова ідея витворюється з самої української дійсності. Тільки сполучення живого індивідуального досвіду з імпульсами колективного підсвідомого і дією соціального інтелекту народжує справді плідну духовну комунікацію, здатну бути живильним середовищем для нової української ідеї.

Друга група чинників умовно може бути об’єднана під назвою *національної генетики*. Для людини природним є бачити себе чужими очима. Наше уявлення про риси власного характеру, оцінка власної зовнішності, життєвого успіху і життєвих втрат, передовсім, спираються на відповідні судження про нас інших людей. Суб’єктивність і автономність самооцінки — це вже похідна рефлексивна дійсність, що містить у собі необхідну вольову складову. А воля — це активний аспект нашого зв’язку з дійсністю первинною, під якою слід розуміти сукупність данностей “зовнішнього” світу.

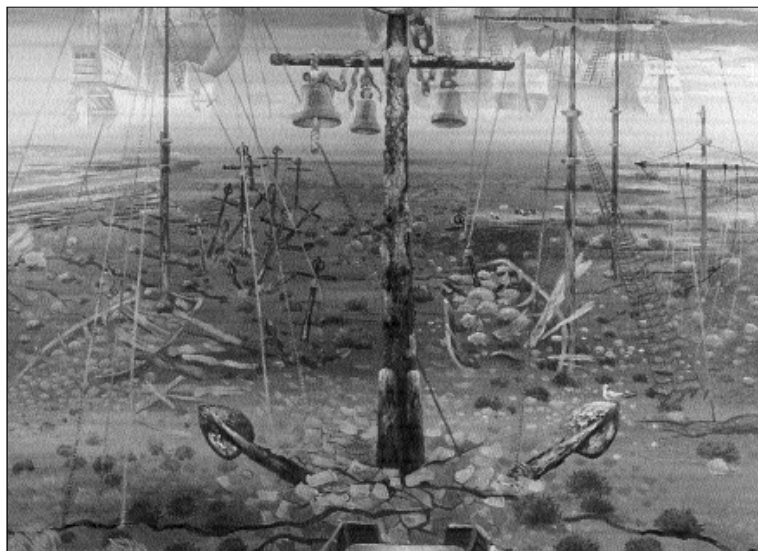
Наше власне ім’я — осердя і кульмінаційна точка суспільного самоусвідомлення — засвоюється в дитинстві внаслідок численних одномоментних процедур називання іншими людьми. Те, що подібний рівень “самоусвідомлення” доступний навіть свійським тваринам, не повинно нас спонукати до ігнорування його фундаментального механізму при розгляді таких складних явищ, як формування корпоративних засад націотановлення.

Відоме спостереження: у Тараса Шевченка багато разів зустрічається слово “Україна”, але жодного разу вам не трапиться “українець”. Утвердження самоназви для спільноти, належність до якої нині сприймається нами як “природна” данність, відбувалося приблизно сто років тому зусиллями інтелектуального співтовариства, провідниками якого були М. Грушевський, І. Франко, митрополит Андрій Шептицький, Леся Українка (sic!). Відмінність отожднення зі своїм іменем, скажімо, цуценяти і сучасної європейської нації полягає в тому, що нації треба пояснити та обґрунтувати вибір імені для неї. Звідси походять національна істо-

рія, літературна мова, культура та інші складові ідентичності.

Ідентичність звично розглядають як сукупність основних аспектів суспільного самоусвідомлення людини, аж до рис характеру та будови черепа, але — принциповий момент! — лише в тому випадку, якщо ці характеристики є типовими для групи людей, з якими певна людина, власне, ідентифікується. Слід твердо встановити: ідентичність дорівнює приналежності до спільноти. Індивідуальність — вираження тих можливостей самореалізації, які даною спільнотою вироблені й легітимізовані. Власне ім’я — це спосіб відношення до інших членів спільноти, визначення свого місця в її межах.

Цей відступ у царину соціальної психології зроблено лише з од-

ІДЕЯ, ЩО НЕ ПРАЦЮВАЛА

нією метою: спроекувати трюїзм “ім’я — це доля” на поле критично-раціональної суспільної рефлексії.

Від того, яке ім’я і в який час отримала та чи інша спільнота, залежить її численність, територія посідання, культурно-цивілізаційна приналежність, обсяг історичної пам’яті, геополітична роль, а сукупності цих чинників визначають тип господарювання, форми державного і громадського самоврядування, панівні мистецькі течії та світоглядні доктрини.

Усі ці дедуктивні конструкції легко накладаються на систему нинішніх уявлень української спільноти про себе, свою долю й можливості. Тут можна згадати і тривкий зв’язок основних форм суспільного життя з реаліями козацької доби, з якою завдяки романтикам першої половини XIX ст. переважно асоціюється поняття України. І уявлення про аграрну основу життєвого укладу і господарювання. І пограничну, межову цивілізаційну місію як фатум національної історії.

Але рефлексія мусить оформлювати не лише уявлення про інерційну “дійсність”, але й програмувати її подолання волею суб’єкта. Вольовий аспект українського самоусвідомлення, який, на нашу думку, є сьогодні найменш розвинутий, найбільш репресований (як іззовні, так і внутрішньо), повинен знайти собі вихід у новій формі світовідношення і світорозуміння, яка була б звільнена від детерміністичних ризиків і від релятивістичної безвиході.

Нарешті, третя група чинників — *цивілізаційна динаміка*. Живемо в час, коли величезні маси людей перейшли від стану спокою до стану руху. Потреба щось змінювати у своєму житті нагромаджувалася у вимушено стабільному радянському суспільстві десятиліттями.

Перебудова, з якої все починалося, — це можливість найрізноманітніших перемін на всіх рівнях

суспільного життя. Різно зросла кількість розлучень, це — зміна сімейного стану. Переміна місця проживання сформувала грандіозний ринок житла й нерухомості. Зміна місця роботи стала правилом, а не винятком. Стала можливою зміна зовнішнього вигляду, зміна статі...

До нашого питання про українську самосвідомість новітнього часу безпосереднє відношення має інша перемена. У певний момент ми всі змінили також і країну, в якій жили. Для одних членів суспільства ця перемена була бажаною, фантастичною, здійсненням найзаповітніших мрій і найсміливіших задумів. Для інших — катастрофою, руйнуванням усталених уявлень, цінностей, втратою життєвих цілей і нищівною переоцінкою жит-

тя й узагальнення “сторонніх” досвідників та ін.

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІМУНІТЕТ

Соціальний стрес на тлі світоглядної невизначеності — ось лейтмотив досліджень на тему пострадянського синдрому і його української специфіки.

Але для національної ідентичності ця проблема полягає в тому, що перманентний стрес супроводжувався відключенням основних захисних механізмів — відданості своєму і неприйняття чужого. Такі умови, що пов’язані з повною дезорієнтацією суб’єкта, створювалися послідовниками Павлова в їхніх дослідках на тваринах. Експерименти більшовиків і нацистів на людських спільнотах дали надзвичайно

Альтернативою загальної стратегії уподібнення, яка виражається в постійному прагненні підганяти дійсність під запозичені уявлення та параметри, є здатність творити нові форми суспільного життя. Саме цей шлях ми й пов’язуємо з розвитком і модернізацією національної ідеї. Тут можна виокремити три групи чинників, що визначають динамічність і конструктивність цього процесу.

багатий дослідний матеріал, який ще належить осмислити і теоретично оформити. Процеси так званої “перебудови”, здійсненої за сценаріями “концепції дестабілізації”, мали значно м’якшу психологічну детермінацію і нагадують швидше методи німецької окупаційної влади 1941—1943 рр. Головне в цій схемі — максимальне зниження опірності суб’єкта шляхом блокування центрів самоідентифікації. Збагачений новітніми телекомунікаційними й психоманіпулятивними технологіями цей принцип згодом застосовувався на наших очах в Югославії та Іраку, а в своїх диких, нетехнологічних варіаціях реалізується на Північному Кавказі.

Слід зауважити, що національна ідея за цих умов не втрачає імперативної ролі в суспільній свідомості, але дуже суттєво змінює свою форму і засоби поширення. Якщо в попередні історичні періоди її питомим контекстом була наука, філософія, поезія, теоретична свідомість як така, то нині кожна жива ідея реалізовується в масовій комунікації, на рівні масової свідомості і є переважно предметом (або й інструментом) соціальної інженерії. За цих умов проблеми формування повноцінного, динамічного національного інформаційного простору є, можливо, важливішим і пліднішим напрямком розвитку національної ідеї, ніж концептуальні ініціативи й дискусії самі по собі.

Проблема, що має багато аспектів і це більше число передумов, — *криза ідентичності*. Вона досить широко висвітлюється в сучасній науковій літературі й цілком справедливо ставиться дослідниками в центрі дискусій про природу та механізми формування політичної нації. Але значно наочніше і яскравіше ця криза “схоплюється” на рівні масової комунікації: в публіцистиці, есеїстиці останніх років. Власне, навколо соціокультурного

змісту проблеми ідентичності одному з тижневиків України (“2000”) вдалося розгорнути цілий спекулятивний дискурс, у якому органічно доповнюють один одного стихійність і маніпулятивні технології, читацький інтерес і пропаганда.

Соціальний дискомфорт індивідууму підказує масова комунікація. У цьому специфіка суспільства інформаційних технологій, далеко не всі з яких мають той утопічно-прогресивний характер, про який говорять його апологети. Насправді ж розгублені і дезорієнтовані люди, яка втратила відчуття рівноваги й власної адекватності в соціумі, пропонуються прості відповіді на прості питання. Маніпулятор апелює до соціальної пам’яті й соціальної уяви — згадайте, коли вам було добре, уявіть, яким би ви хотіли бачити навоколишній світ. Тоді до цього особистого міфу, абсолютно прогнозованого в силу його прямої залежності від панівних суспільних міфів і стереотипів, додається чинник мотивації негативної — страх, — і основа для прийняття потрібних рішень готова.

Часте застосування таких технологій (а ними супроводжується практично кожна загальнонаціональна виборна кампанія) призводить до “виснаження” емоційно-психологічного ґрунту спільноти, на якому збирають одноразовий електоральний урожай. Це виснаження призводить до депресивних явищ на рівні особистості й розпаду охоронних інституцій на рівні соціуму. Відтак у міру деградації останнього, технологіям доводиться

турних стереотипів, а до “демонів” расової і релігійної нетерпимості.

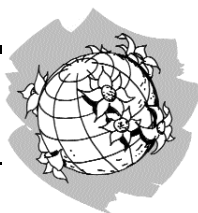
Найнебезпечнішою є тенденція використовувати психологічне підґрунтя кризових явищ у сфері ідентичності з метою політичних провокацій та ідеологічних диверсій. Не секрет, що базові стереотипи суспільної організації лежать у площині ідентифікації “своїх” і “чужих”, а також — нерідко — смертельної загрози, яку становлять цінності й інтереси “чужих” для цінностей та інтересів індивіда, який у цей момент колективної ідентифікації втрачає здатність об’єктивно оцінювати справжність загрози.

Ми зіткнулися з великою і трагічною невідповідністю наших уявлень про світ, наших дій у світі, наших сподівань на світ. Тому найперше, що маємо здійснити на шляху до національного одужання і самоствердження, — це відновити природний зв’язок із дійсністю. Українці мусять засвоїти нову філософію — **філософію актуальності**.

Тут і тепер постають проблеми, і саме так вони повинні розглядатися й розв’язуватися: через об’єктивний аналіз ситуації, чинників і можливостей, через усвідомлення ієрархії інтересів і потреб. Мусимо навчитися досягати своїх цілей у кожний конкретний момент, а не заціклюватися на абстрактних суперечностях. Ми повинні бачити мету й сформулювати загальні принципи, на які погодиться більшість.

● **Максим РОЗУМНИЙ**, кандидат філософських наук, докторант Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка, голова Секретаріату Української Всесвітньої координаційної ради

Ілюстрація: Анатолій Гайдамака. Шевченковими Шляхами

ОСОБИСТІСТЬ

— **Пане Голоцван, першовідкривачем Вашої творчості українському читачеві був відомий київський письменник Юрій Покальчук, який ще в липні 1989 року в журналі “Всесвіт” виступив із ґрунтовною статтею “Українці та українська література в Аргентині”. Добрий почин продовжили у волинській та галицькій пресі, а потім і в самій “Літературній Україні” — знала поетеса й перекладачка Олена Кришталська, поети Володимир Барна з Тернополя та львів’янин Петро Гоць, можливо, й інші.**

Отож в Україні радо сприймуть звістку про те, що Ви далі плідно й натхненно працюєте над перекладами геніальних творів Тараса Шевченка мовою великого Мігеля Сервантеса. Скажіть, будь ласка, що стало поштовхом для здійснення такої великої праці?

— Поштовхом до перекладу геніальних творів Тараса Шевченка іспанською мовою стало усвідомлення того, що Кобзар — візитна картка України — представляє її чужинцям, і вони тут здебільшого знають про нас через найвизначнішого національного поета, якому світі вже поставлено 65 пам’ятників, у тому числі й у фешенебельному районі аргентинської столиці. Коли я виступаю з лекціями про Великого Кобзаря в місцевих університетах, мене завжди запитують, чому такі незвичайні твори, такі глибокі думки досі не мають перекладу, недоступні допитливій іспанськомовній аудиторії понад двадцяти країн світу взагалі й десяткам університетів у них зокрема. Візьмемо тільки найбільший вищий навчальний заклад Аргентини — Буенос-Айресський університет із його майже 250 тисячами студентської молоді та багатьма сотнями її наставників із найрізноманітніших галузей. Ціле місто розважливих людей! І це ж не єдиний ВНЗ столиці. А ще низка таких установ у провінційних центрах і містах! І так по всій Латинській Америці, іспано-американському світі та в країнах, де шанується, а то й уживається мова Сервантеса, як, наприклад, у США, де постійно мешкають десятки мільйонів людей латинського походження, які тримаються свого етнічного коріння.

Отож я й ставлю за мету через слово Сервантеса донести до значної частини людства геніальні твори українського велета й пророка, враховуючи, що після англійської мови іспанська є другою серед західних мов за поширенням на планеті взагалі, а за кількістю держав, де вона рідна, навіть переважає.

— **Пане Голоцван, яка методика Вашої праці над перекладами творів Кобзаря?**

— Я вже багато років перекладаю твори Тараса Шевченка, виступаю з лекціями про нього в університетах, постійно готую тематичні радіопередачі для української діаспори, які ми тут робимо щонеділі. Щоразу свої виступи перед іспанськомовною аудиторією я ілюструю власними перекладами.

Тарас Шевченко неабияк захоплює чужинців, їх вражає глибочина і сила запального слова великого поета й пророка, і вони запитують мене, де можна придбати книгу такого незвичайного автора. Цей чинник не тільки спонукав, а й цементував моє рішення. І я взявся за переклад збірки творів Великого Кобзаря. Утім, то не було тільки емоційне поривання, а виважене рішення, приймаючи яке, я не тільки покладався на поетичний та перекладацький хист і досвід, а й врахував те, що досконало володію, як Ви сказали, мовою Сервантеса. Це моя друга рідна мова, яку глибоко відчуваю і могу передати думку по-

Михайло РОЙ — професійний латиноамериканіст, журналіст і дипломат за освітою та практикою, член Спілки журналістів України й Міжнародної організації журналістів (МОЖ), перекладач художньої літератури. Нині — кореспондент міжнародного журналу “Бізнес” у країнах Латинської Америки.

Перебуваючи в Південному конусі, Михайло Рой відвідав у Буенос-Айресі видатного аргентино-українського поета й перекладача, члена Національної спілки письменників України та Асоціації письменників Аргентини, званого в країні інженера Леоніда ГОЛОЦВАНА й поцікавився, над чим працює відомий літератор, активний діяч української діаспори в Південному конусі, член “Просвіти” та Фундації імені Тараса Шевченка в Аргентині.

Національний конгрес

ЛЕОНІД ГОЛОЦВАН:

«МІСІЯ ПОЕТА В ДІАСПОРІ — МНОЖИТИ РІДНУ КУЛЬТУРУ»

Парк Палермо

ета з усіма її відтінками. Адже з України, а я походжу з Харкова, до Аргентини, в іспанськомовне середовище, я прибув ще підлітком, де й опанував цю чудову мову, якою сьогодні послуговуються понад 400 мільйонів людей на трьох континентах і яка нині переживає свій ренесанс у США та Європі.

— **На якій стадії зараз Ваша праця над перекладами, чи далеко до завершення?**

— Перекладено тридцять, на мій погляд, найважливіших поем Тараса Шевченка, як-от “Кавказ”, “І мертвим, і живим”, “Причинна”, “Чигирин”, “Перебендя”, “До Основ’яненка” й інші. Фундація імені Шевченка в Буенос-Айресі планує випустити у світ геніальні твори українською та іспанською мовами, присвятивши двомовне видання черговій річниці Тараса Шевченка.

— **Чи знають у Національній спілці письменників України про Вашу працю над перекладами творів Кобзаря?**

— Можливо, й знають, бо я вже багато років працюю на цій ниві, а коли був 1992 року в Києві, то в Спілці письменників Віктор Кордун сказав мені: “Найдороще, пане Леоніде, що Ви можете зробити для України, це перекласти “Кобзаря” іспанською мовою”. Цим київський колега лиш підсилив мій намір, мрію і мету, що сьогодні стають дійсністю.

— **Гадаю, пан Віктор Кордун мав рацію. Адже Ви належно відчуваєте відтінки слів і понять в обох мовах, то можете найвищепрофесійніше передати думку, що її автор заклав в оригіналі.**

Мені відомо, що Ви першим

знайомили українського читача журналу “Всесвіт” із творами провідного латиноамериканського новеліста перуанця Хуліо Рамона Рібейро, а тому з власного досвіду знаєте, наскільки це захоплююча праця. Отож можете висловлювати свою думку про якість перекладу.

— Дякую за високий відгук про мою роботу. Оскільки Ви теж володієте обома мовами, до того ж ще й професійний латиноамериканіст, то цілком усвідомлюєте нагальну потребу якнайширше відчинити двері в іспанськомовний світ велетам національної української культури. До того ж такі генії, як Тарас Шевченко, належать усьому людству.

— **Пане Голоцван, коли Ви почали творити самі та перекладати іспанською мовою твори українських авторів і яких саме?**

— Творю з п’ятнадцяти років українською мовою, друкувався в різних емігрантських виданнях, у тому числі в журналі “Пороги”, будучи

двадцятилітнім. Згодом зрозумів, що місія поета в діаспорі подвійна: з одного боку, — множити рідну культуру, з іншого — поширювати її мовою країни, де живеш. І я додав до свого активу ще іспанську.

Щодо моїх віршів, то в Україні вони з’явилися в альманасі “Поезія” 1989 року.

Аби іспанськомовні читачі мали уявлення про стародавність і сучасність нашої культури, я переклав 54 українських авторів — від Іларіона (1054 р.) до наших днів. До антології “Україна в поезії” ввійшли твори поетів XI—XII століть, як-то “Хвалебна пісня Бориса та Глібу” невідомого автора та “Хвалебна пісня князеві Володимиру Великому” Іларіона, “Плач Ярославни” зі “Слова о полку Ігоревім”, фрагменти з козацької думи “Сокол та соколятко” й “Роксолані” Себастьяна Кленовича, а також “Де лібертате” Григорія Сковороди, який пояснював нащадкам свободу як найвищу цінність:

*Що є свобода? Добро в ній яке?
Кажуть, неначе воно золотее?
Ні ж бо, не злотне: зрівнявши*

все золото,

Проти свободи воно — лиш болото...

Між давньою й новою поезією існує органічний зв’язок. Такою єднальною ланкою є творчість Івана Котляревського, одну з пісень із його безсмертної п’єси “Наталка Полтавка” тепер можна прочитати іспанською, як і низку поем Тараса Шевченка, “Далеку весну” Лесі Українки, “Пролог” до поеми “Мойсей” та “Каменярі” Івана Франка.

Поезія XX століття представлена неокласиками Миколою Зеровим, Максимом Рильським, неоромантиками Олександром Олесею, Миколою Вороним, символістом Яковом Савченком, футуристом Михайлом Семенком, поетами з власним оригінальним стилем Павлом Тичиною, Володимиром Свідзин-

ським. Серед майстрів поетичного слова в еміграції в іспаномовній антології читач побачить твори Євгена Маланюка, Михайла Овста, Юрія

Івана Драча, Віталія Коротича.

— **Пане Голоцван, Ви досягли своєї мети — переклали іспанською мовою геніальні твори Тараса Шевченка. А як Ви самі, як людина і як двомовний поет, бачите значення своєї величної праці?**

— Я просто виконав свій моральний, духовний, патріотичний і поетичний обов’язок перед історичною Батьківщиною Україною та новою — Аргентиною, де присутність українців зафіксована 1718 роком, — так датується згідно з архівними документами Буенос-Айреса збудований у порту козаками-мазепинцями ресторан із незмінною назвою “Україна”. Принагідно це підкреслював і перший посол пан Віктор Пашук. Ось тут коріння найстарішої у світі української діаспори.

Тож не випадково ця велика країна Південного конусу двічі в XX столітті першою в Латинській Америці визнавала державну незалежність нашого народу. 1921 року це зробив Президент Іполіто Ірігойєн, через сімдесят років, 5 грудня 1991 року, це повторив президент Карлос Менем. Отож в історичному аспекті географічна відстань не стала на заваді формуванню рівноправних і дружніх відносин між нашими державами, народами, які взаємно симпатизують один одному. Вичерпно й усеохоплююче дозволить відповісти Франковими словами: “Я син народу, що вгору йде, хоч був запертий в локх”, і цим усе сказано...

— **Дозвольте від імені всіх українців та шанувальників творчості Тараса Шевченка щиро подякувати за те, що завдяки Вашому талантові й майстерності Шевченко загворив мовою Сервантеса й відтепер зворушливе слово українського Пророка стає доступним іспанськомовному читачеві на всій планеті.**

— Користуючись нагодою, хочу побажати, щоб важка робота з відродження й утвердження державної незалежності була на велич України, щоб за неї глибоко вболівали серця всіх українців, суціль в Україні та за її межами, як писав Тарас Шевченко: “Свою Україну любіть, любіть її... во время люте. В останню тяжкую минуту За неї Господа моліть”. Радий поспілкуватися з допомогою авторитетного видання із земляками в Україні й у всьому світі. Я завжди думкою з вами. Слава Україні!

● Розмову вів Михайло РОЙ, м. Буенос-Айрес, Південний конус

Клуб рибалок

Якщо порівнювати всі три томи, то одразу ж хочеться наголосити, що найсильніший, на мою думку, — другий том, і це зрозуміло й закономірно, бо на 60—70-ті роки припав розквіт таланту письменника, це була, так би мовити, вершина його творчої форми. А Гончар кінця 80-их — початку 90-их років — це людина поважного віку, стомлена хворобами і складним життям, що не могло не позначитися на його душевному стані й тональності щоденникових записів.

Сьогодні немає єдиної оцінки творчості Гончара, як і взагалі ставлення до нього. Одні висловлюються зі щирим захопленням, інші — з осудом, вважаючи, що письменник дозволяв собі говорити тільки півправду. Як же оцінювати творчість Гончара? Тут на допомогу нам приходять сам письменник: якими критеріями послуговується він, оцінюючи своїх великих попередників, зокрема Тичину, Сося, Бажана, Рильського, такі варто застосовувати й нам. Він теж бачив півправду в їхніх творах і мав право, як фронтовик та людина нової генерації, що прагне сказати нове слово і вивести літературу на нові рубежі, засуджувати деякі прояви малодушності й конформізму. Але Гончар ніколи не розглядав їх поза межами тієї епохи, в якій вони жили, оцінював їх із позиції любові й шани. Ось хоча б запис, зроблений у січні 1984 року: *“Передають по радіо лірику Сосюри в авторському виконанні. Ось ще одне чудо перетворення сірої буденності у вічне золото поезії. Дим заводу... Вчитель... Цигарки, фетрова шляпа... На руках біля школи ходив... А в цілому — така щемливість, такий смуток, біль душі. За цим робітничим побутом, за рогатками, тифом, собаками — сама доля народу на такім крутім віражі його історії... “Сині очі в моєї дружини, а у тебе були голубі...”*

Це те, що від Бога. Із звичайнісіньких речей зійшло, а чому ж іншим воно не дається? І чим так душу твою проймає? Мабуть, оцією чистотою почуття і безмежною довірою поета до людей, до людства”.

Третій том надзвичайно цікавий, місткий, насичений різноманітними думками й одкровеннями, афористичними висловлюваннями і філософськими сентенціями. Передусім, у письменницьких записках багато глибоких і цікавих роздумів про релігію, необхідність віри, душу людини. Гончар постає перед нами як людина глибоко віруюча, душа якої перебуває в нерозривному зв'язку з Творцем. Навіть у найпохмуріші часи тоталітаризму й масового безвір'я він постійно звертався до Бога, з розумінням і шаною ставився до церкви як духовної інституції.

“Що ж таке душа? Коли вона в людині з'являється? Все добре, що є в нас, високе, прекрасне, — це ж усе душа! Без неї запланували б тваринні інстинкти, сама жорстокість”.

“Пора переглянути дотеперішній погляд на людину, — закликає він в іншому записі. — Ні, не просто зчеплення атомів та молекул... Людина — відблиск Всесвіту”.

“Цивілізація сучасна несе на собі якийсь карб сатанізму. Ніби заповнялися руйнувати людину, позбавити її духовності. Чи вистачить сили протистояти енергіям сатаніським, руйнівним?”

“Любити ближнього — це найважливіша з людських наук, вона вистраждана людством; але як не легко вона дається літературі й кожному з нас...”

Дух людяності, любові до життя і світу пронизує кожен щоденниковий запис. Як і в попередніх томах, тут домінує доброта, чи точніше — мужність доброти. *“Людина з літами стає добрішою, — наголошує письменник. — В цьому єдина перевага літ...”* Але ж не в усіх так, на жаль, далеко не в усіх...

Ті, хто прочитали перші щоденникові записи Олесь ГОНЧАРА, опубліковані вдовою письменника Валентиною Данилівною Гончар у журналах “Січ” та “Київ”, а відтак отримали перший том запланованого тритомника, жили в щемливому очікуванні нових видань. І ось майже через десять років після відходу письменника видавництво “Веселка” завершило цей великий видавничий проект, — на полиці книгарень ліг третій, останній том “Щоденників”, що, як і два попередні, налічує понад 600 сторінок густого тексту.

Третій том складається із денникових нотаток, зроблених письменником в останнє десятиріччя його життя. Як наголошується в анотації, це був складний і “бурхливий період у житті нашої держави: початок перестройки, Чорнобильська трагедія, розвал СРСР, проголошення незалежності України. Те, чого Олесь Гончар так прагнув і чекав, що наближав своєю творчістю і громадською діяльністю, незалежною позицією, тепер здійснилось — епоха сталінізму-тоталітаризму пішла в небуття”. Перед нами постає активний політичний і культурний діяч, щирий патріот, безмежно відданий справі національного відродження й болючо перейнятий тими незліченними проблемами, з якими стикається молода українська держава.

ТВОРЕЦЬ ВИСОКОГО СТИЛЮ ЖИТТЯ

Нотатки на берегах третього тому «Щоденників» Олесь ГОНЧАРА

Зрозуміло, що саме станом літератури, стосунками в письменницькому середовищі Олесь Гончар перейнятий постійно. Його не може не хвилювати, що література стає все більш бездуховною, аморальною, а молоді письменники хизуються своїм цинізмом та безпринципністю, граються словами, зводять літературну творчість до балагани. Це не ранило б так боляче письменника, якби цим були перейняті тільки люди бездарні, графомани, але гра словом стала захопленням інтелектуалів 90-их років.

“Модерн, зокрема в поезії, навряд чи коли буде здатен глибоко хвилювати людей мого покоління, — з сумом занотовує письменник. — По-моєму, дехто лише вдає, що модерна поезія чи живопис ним сприймаються емоційно... За нашими уявленнями, поетичне слово — від Шевченка й до Сосюри, Малишка чи Симоненка — має адресуватись безпосередньо до людської душі”.

У більшості молодих письменників немає віри в людину, а отже, — віри в душу.

А без такої віри — письмо безцільне.

В Олесь Гончара душа визначальна, на все він дивиться крізь її призму, все в нього, а передусім, слово, осяяне її світлом.

І ще таке його узагальнення: *“Китайські давні філософи вважали, що Слово є породженням таємничих глибин світобудови і здатне воно не тільки змінювати людину на краще, а ще й вносити гармонію у Всесвіт”.*

Яким, на думку Гончара, має бути мистецтво, за якими критеріями розвиватися?

“Проза, поезія повинні бути прекрасні — це насамперед. Нема прекрасного, яке не було б простим”.

Відчувається, що Гончар тужить за своїми вчителями і старшими друзями, йому не вистає їхньої присутності. *“Колись у Спілці задавали тон люди рідкісної чистоти: Тичина, Яновський, Вишня, Кочерга... Сама їхня присутність створювала серед письменників атмосферу порядності й чесності. Клімат був незрівнянно здоровший, ніж нині... Багато зроблено для приниження Спілки, для насадження інтриганства, заздрощів, чвар... підірвано самі моральні основи життя колективу, посяно ворожнечу, висунуто наперед типів дріб'язкових, брудних”.*

Правда і краса в мистецтві зачаровують його, бо так вимагає душа, а жорстокість і ненависть обурюють.

“Пригадую, яких людей бачив у

дитинстві: яснолиці йшли до церкви, охайні, статечні. Звідти повертались — одухотворені. Тож коли було зруйновано моральні загати і демона жорстокості спущено з ланцюга? Астаф'євський герой вбиває безпринципно, без люті. Ще забризканий кров'ю своєї жертви, стоїть, спокійно лиже морозиво...”

Не від сьогодні ведеться дискусія, чи повинні існувати для літератури заборонені теми, чи про все має право писати письменник, чи є щось таке, чого торкатися пером не варто. З цього приводу написано багато, і ця дискусія в українській літературі почалася, вочевидь, ще від Франка. А ось як вирішує цю проблему Олесь Гончар, вирішує для себе, нікому своїй думки не

свого часу. *“Незважаючи на те, що в 1952 році мені присудили Нобелівську премію, — писав Ф. Моріак, — я почувався уламком минулої епохи... Я не живу, а доживаю. Вжити — це ще не все”.*

Про минулість часу й людського життя багато написано і в Олесь Гончара.

“Боже, яке коротке людське життя! Один змижок”.

“Ось і змигнуло життя. Скільки вже більше не зустрінеш, тільки скажеш: були, були...”

Світ багато дає людині, щоб потім усе це відняти. Але ж хіба може бути по-іншому?

“Завершується відміряний тобі долею шлях. Бачив країни Заходу і Сходу, був по цей і по той бік еквато-

Щирість, відкритість душі, сердечність, доброта, любов — це те, що зімітувати неможливо. Вони або є, або їх немає. Фальш, маску, бажання видатися кращим, ніж ти є насправді, видно відразу. Повертаючись до щоденників О. Гончара, незмінно ловлю себе на думці, що вірню автоставив, захотів постати кращим, ніж був насправді. Його слово знаходить щирий відгук у моїй душі. Може, тому, що незрідка я переживаю аналогічні душевні стани, і спроможний скласти ціну самотності, болю, душевної муки...

Петро СОРОКА

нав'язуючи: як не варто було розщеплювати атом, так не все можна препарувати пером. Є теми непереступні, які тільки примножать людські страждання та болі, є такі, що їх Господь заклав на сім замків, тож краще їх не торкатися. До речі, так вважав і Лев Толстой.

Третій том — це також прощання з життям, відчуття неминучості переходу душі в засвіти. У цьому багато суму, жалю, болю, але немає відчаю, немає розпуки, бо життя пройдено чесно, в невтомній праці й служінні людям, без зерна неправди за собою...

Мабуть, кожен, кому судилося прожити довгий вік, приречений відчувати свою зайвність у цьому світі. Нове покоління, що не знає жалю, витісняє старе, — це непохитний закон суворого і нещадного життя. Письменники відчують це особливо гостро й болючо.

Тільки одиниці — незаперечні генії — спроможні залишатися сучасними й цікавими новим поколінням. Більшість, навіть лауреати найвищих премій, відчували, що їхній час минув, вони випадають зі

ра. Маю перед очима досить повний образ планети. Що більше відкривалася мені, то більше вражала її мініатюрність, незахищеність перед безвістями космічного холоду. І не перестає тебе дивувати це чудо, чудо життя, що летить у безвістях... Іскра життя — звідки вона?”

“Життя ніби й склалося, а все-таки смуток за чимось не покидає. Чи це — в самій природі людини?”

Зрозуміло, що для письменника небезпечно відстати від свого часу, залишитися десь на узбіччі чи позаду. Час біжить, змінюються смаки й уподобання, віяння й читальські інтереси. *“Нові часи нового прагнуть слова”, за М. Рильським. Але коли тон починають задавати молоді, зі своїми ще не вистояними смаками й епатаціями, задавати завдяки своїй молодій силі, агресії, нахабності, то здебільшого створюється викривлена ситуація, як це і трапилося на початку 90-их років. Підспівувати їм, намагатися догодити, сподобатися — то найганебніше для зрілого письменника. А саме це ми спостерігали після повалення комуністичної сис-*

теми. Навіть такі імениті майстри, як П. Загребельний, В. Яворівський написали окремі твори на догоду мінливій моді й зрадливому часу. Із цієї метою, здається, написав свій “Блуд” і Євген Гуцало. Олесь Гончар не піддався цій тотальній спокусі, залишився вірний. І добре мені від думки, що разом із Гончарем не похитнулися в слові Юрій Мушкетик, Василь Захарченко, Степан Пушик, Роман Іваничук, Микола Сом, Павло Мовчан, залишаючись при цьому сучасними письменниками. Прикметно, що саме про цих майстрів слова Олесь Гончар говорить із особливою любов'ю.

Вражають характеристики Олесь Гончара, які він дає українським і зарубіжним письменникам, своїм сучасникам. Вражають, бо більшість із них винятково точні, безпомилкові, що сьогодні, з віддалі часу, особливо видно. А як легко тоді було помилитися, змістити акценти, адже час був суперечливий, і вчинки багатьох письменників здавалися нелогічними. Але Гончар володів особливо пильним зором, можливо тому, що і тут на все дивився крізь призму душі. Саме це дозволяло говорити йому як високо, шанобливо-похвальні, так і гостро критичні слова. Якщо спробувати узагальнити, то Гончареві оцінки можна поділити на три групи: про одних він висловлюється з любов'ю, навіть ніжністю (О. Коломієць, С. Пушик, С. Козак, В. Захарченко...), про інших стримано (Д. Павличко, П. Загребельний, І. Дзюба), про третіх гостро-критично (Г. Штонь, В. Дрозд, В. Цибулько, Є. Пашковський та ін.). Ось хоча б один із таких нищівних шківців до портрета “відомого редактора і колишнього поета”:

“Цей слизняк Коротич знову взявся паплюжити в “Огоньку” письменників, яких, мовляв, надто часто видає “Роман-газета”. Потрапив до списку і я. Думаю оце: хто ж він? Чого варті були оті його клятви у вірності довіку? І яким чином колишній твій приятель, медовустий шанувальник, стає відступником?”

Як дезертир із Чорнобиля перекинувся — легко й безболісно — робити кар'єру в іншому середовищі. Комусь нібито сказав: *“Україна? Це те, що я хочу скоріше забути...”* Лакузник, пройдисвіт, а йому, бач, дорога... Сучасний Іудушка Головлєв з його масною усмішкою, а проте хтось йому протегує... Освіченість, сума знань, видно, не в змозі очистити людську натуру від підлоти, якщо вона вже була запрограмована в генах”.

Ще ширша шкала поціновування російської та зарубіжної літератури.

“Читаю Пікуля “Фаворит”. Багатише знання історії. І водночас — шовінізм брутальний, махровий, неприхований. виправдання виролюства Катерини щодо Січі і навіть незрозуміле в устах письменника злорядство. А знизувалися ж рештки свободи, рештки республіки”.

“Я не сприймаю писань, які культивують ненависть. А декотрі з літераторів саме цим і зайняті — скажімо, білоруський Адамович і наш Віталій Коротич... Для чого розпалювання ворожнечі, зараз, коли світ і так переповнений страхами, злобою та тривогами?”

“По телевізії цілий вечір розбалакує Андрій Вознесенський. Не думав, що він такий самозаконний, фальшивий, тенденційний. Позерство, штучно істерична декламація. Національних культур для нього як і не існує, кумири його — Пастернак, Шагал та Висоцький, поза ними — пустеля. Навіть імена Шолохова, Леонова вимовляє зневажливо, через губу...”

Закінчення на с. 9

ТВОРЕЦЬ
ВИСОКОГО
СТИЛЮНотатки на берегах третього тому
«Щоденників» Олесь ГОНЧАР

Закінчення. Початок на с. 8

Дуже болісно сприйняв Олесь Гончар чорнобильську трагедію і, власне кажучи, все, написане ним після 1986 року, позначене чорним знаком цієї всенародної, вселюдської біди («Увесь — із болю. До знемоги виснажений болем, болить душа»). Кризь вразливе й чутливе серце поета пройшли афганська та чеченська війни. «Об'єктивні журналістки розповідають світові про звірства грачово-ельцинських бандитів у Чечні. Як викидали з вертольотів ессенських дітей. Як п'яна солдатня гвалтувала дівчаток на очах матерів. Як із дитини виймали ще живе серце і, підкинувши його в повітрі, стріляли по ньому, мов по мішені... Елена Боннер застерігала Клінтона не їхати в Москву, доки триватиме ця "м'ясорубка". А він поїхав. У гості... до катів, що своїми звірствами перевершили навіть гітлерівських садистів. Де ми живемо? Що робиться з людьми? Адже московська армія на Кавказі — це вже не армія, це зборисько душогубів, оскажених, ніким не контрольованих, патологічних убивць, вампірів...»

Трапилося так, що цей том я читав майже одночасно зі щоденниками Юрія Нагибіна, виданими після смерті письменника, тож мимоволі порівнював їх між собою.

«Щоденник» російського класика цікавий тим, що викazuje натуру сильну, складну, активну, суперечливу й одержиму.

«Зовні я ніколи не був таким благополучним: відбудував дачу, випустив багато книг і фільмів, при грошах, всі близькі живі. Але диявол оволодів моєю душею...»

«Єдине активне відчуття, що я відчуваю — це ненависть».

Олесь Гончар — цілковита протилежність Нагибіну: це натура світла, винятково людяна, добротворча, він прийшов із шевченківського поля. І читацький загал, безперечно, поділиться на два табори: одні віддадуть перевагу нагибінському агресивному письму, інші — осонченому гончаревому, бо ж споконвіку й до сьогодні людство поділяється за наявністю в душах світлого і темного начал.

Олесь Гончар не потребує захисту, він потребує **свого** читача.

Читаючи щоденники Олесь Гончара, слід також пам'ятати, що сам письменник не встиг підготувати їх до друку, здебільшого це розрізнені й часто принагідні записи, зроблені, що називається, на ходу й тому не завжди стилістично викінчені. Але не стилістикою вони мають нас привабити, а Високим Стилем Життя.

Справді, великий письменник не може бути малою, дріб'язковою людиною, бо наділений даром Слова, що від Бога. Він може мати якісь дрібні людські вади, навіть відштовхуюче-відворотні ганджі, але це тому, що він також із крові й плоті, як усі ми. Скільки написано про грошолобство Вольтера, донжуанство Пушкіна, демонізм Байрона, деспотизм Лескова, пихатість Пантелеймона Куліша... Але в принципових питаннях вони залишалися непохитними й кожен у душі мав отой незламний стрижень, що талановиту людину робить великою. Оце визначальне. Саме з такою оцінкою, на моє переконання, і слід підходити до Олесь Гончара, на таку оцінку дають нам право і його щоденники, що відкривають віконце у світлу й чисту душу.

● **Петро СОРОКА,**
м. Тернопіль

ПОЕТИЧНИЙ АВТОГРАФ

Пам'яті Олексі Гірника

Мати згвалтована просить відплати.
Ворогом лютим зневажена мати.
Діти-безбатченки того не чують:
у ворога в наймах або бенкетують,
або заховалися в нори глибокі —
їх смерть не розбудить.

Волення в пустелі
вертається болем. Що зробиш?
Німота.
Раби над рабами. Ні іскри надії.
Лиш світле майбутнє у мріях сивіє.

Тобі, Україно, життя перелити, —
народяться вільні, сонячні діти,
вони заспівають про правду і волю.
Сваволя минеться. Ні тіні облуди.
І Бога у серці зустрінуть знов люди.

То буде далеко. Що можу зробити?
У темряві свічкою тихо згоріти —
її племінець наближає майбутнє.
І крапля сльози перерубує пута.

Чи чуєш, Тарасе? Тарасе, озвися!
На внуків безтатних, німих подивися.
Забули вже мову — не лише звияту.
Духом покірні, духом нетяги.

Тарасе!
І бачу — встає над горою,
схиляється низько мені головою.
Тарасе, що робиш?! Батьку!..

Пробач мені
стежки заплутані, дороги втрачені.
Я повз на колінах до тебе, Тарасе,
так довго і тяжко.
Та в ніч цю ми — разом.

Здрагаються плечі в Тараса —
він плаче.

І довго стоїть, скам'янілий.
Нарешті
бере мою руку — і вгору йдемо.
І бачимо землю — майбутнього доли.
І рід волелюбний.
Вітер хлюпоче у полі широкому.
Вітер співає пісню незнану ще.
І замовкають рани.
І нишкне серця щем.

Так біло навколо — сніги кам'яні.
Летять скрижанілі, нелюблені дні.
Я бачу майбутнє — до нього горнуся.
Прожити намарне життя я боюся.

Тарасе!.. Востаннє дивлюсь тобі в очі.
А тіло негідне до болю не хоче.
Та силою духа воно у стремених.
Прийми мою смерть, безмовная нене,
і заспівай пісню свободи!

Вітер надходить. Це добре. Зусилля
волі і ще одне. Тепле мастило,
як кров, витікає. Стане ще сили.
Чорна гора. Спалах у пітьмі.

І прийшли у вогні
тридцять мучнів із сніжного поля.
І поряд стали.
Ми затуляли Київ собою,
всю Україну.
Готів вогонь,
пишучи поему крику,
ніч читала.

Йшли навали
одна за одною.
Ми стояли.
І розбивалися вони біля ніг
на порох.
Сичав змій.

Україно!
І раптом вона спросоння:

“Діти!..”
І дивиться пильно,
як божевільна,
що повільно приходить до тями.
“Мамо!..”
Знову не чує.
“Мамо!..”
Заснула.

І зійшов вогонь згори —
той, що просвітлює, вчить,
надихає.
Білі прапори Духа.

алина ГАРМАШ
ПОЕМА ВОГНЮ

Зійшов вогонь — і висвітив майбутнє.
Україно!
Нескорена, вільна.
Розквітає надія,
до сонця сміється.
У племінні духу твого
засивається нива безкрая.
Україно, —
я час свій чадний залишаю
і бачу дороги широкі і світлі.
І слово-молитва,
і радісні діти.
Не страшно вмирати
за вічність ласкаву,
де є головне —
Україна і слава.

— Слава Україні!
— Героям слава!

IV
У вогні
тихі слова молитви
зорями сяють.
У вогні
дихає пам'ять.
Ніч чорнокрила
велетенським метеликом
б'ється у груди.
“Люди, почуйте!..
Лю-ю-ди...”
А чується: “Юди...”
Боже, зміцни мене!
У вірі моїй,
у любові безгрішній.
Надія моя —
пролісок тихий.
Уже догорає
земля під ногами —

У вогні моє серце —
щоб жити.
Біль перелити
у радість велику.
Жива Україна —
вогнем розквітає
духу величного.
Від краю до краю —
любові простори.
Моя Україно!
Забудеться горе,
лиш вічність висока
прихилить звучання.
Вкраїно небесна!
Тобі — мої рани,
мов квіти.
До раю злетіти —
і повернутись
на землю стражденну,
її обійняти.
Духу-вогню високі палати —
тут серце спочине.
Живи, Україно!
У пам'яті-полум'ї
буду палати.

V
Прокинулася Україна:
“Який сон мені страшний
снівся!..
Поневолена, закабалена,
дітьми продана.
Рвали тіло моє
чорні круки.
Убивали мене...”
Дивиться Україна —
а вже сонце сходить.
“Сонечко красне,
спасибі за ласку!..”
Дзвони гудуть
радісні.
Злітає лелека —
огляне простори,
почує голос мертвих —
вони далеко,
але завжди поруч —
у глибокій пам'яті
криниці,
звідки дивляться зорі.

